

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Навчально-науковий інститут бізнес-освіти імені Анатолія ПОРУЧНИКА

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Облік і аудит в управлінні підприємницькою діяльністю»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

«ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ»

Здобувача Хоменко Тетяни Вікторівни

(підпис)

Науковий

керівник: д. е. н., професор Бондар Микола Іванович

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри:

к.е.н., доцент Олена ЦЯТКОВСЬКА
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2025

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 90 сторінок, основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 83 сторінках друкованого тексту. Робота містить 21 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 60 найменувань.

«Облік та оподаткування доходів фізичних осіб»

Об'єктом дослідження є процес формування, обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні підходи та практичні аспекти організації обліку, контролю та адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є розробка та обґрунтування ефективних підходів до обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб, з метою підвищення прозорості, правової визначеності та ефективності функціонування податкової системи в Україні.

Для досягнення поставленої мети, було визначено та вирішено такі *завдання*:

- дослідити економічну сутність доходів фізичних осіб;
- визначити класифікацію та визнання доходів осіб у системі бухгалтерського обліку;
- провести огляд міжнародного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб;
- описати методику відображення в бухгалтерському обліку оподаткування доходів фізичних осіб;
- провести облік доходів самозайнятих осіб та фізичних осіб-підприємців;
- дослідити особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб;
- розглянути теоретичні основи організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві;
- описати внутрішній та зовнішній контроль оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві;
- провести аналіз податкового навантаження та ефективні системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні наукових уявлень щодо природи доходів фізичних осіб, особливостей їх обліку та контролю в умовах ринкової економіки. Методична значущість полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів адміністрування податку на доходи фізичних осіб, з урахуванням сучасних цифрових інструментів. Практична значущість визначається можливістю використання отриманих результатів у діяльності органів державної податкової служби, бухгалтерських служб підприємств та фізичних осіб-платників податків з метою оптимізації податкового планування, підвищення прозорості доходів та зменшення рівня податкових правопорушень.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2025.

Рік захисту роботи: 2025.

Ключові слова: облік, аудит, управління, підприємницька діяльність, фінансовий контроль, управлінський облік, економічний аналіз.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Економічна сутність доходів фізичних осіб	6
1.2. Класифікація та визнання доходів осіб у системі бухгалтерського обліку	11
1.3. Міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб	17
РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	25
2.1. Методика відображення в бухгалтерському обліку оподаткування доходів працівників підприємства	25
2.2. Облік доходів самозайнятих осіб та фізичних осіб-підприємців.....	34
2.3. Особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб	41
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ.....	50
3.1 Теоретичні основи організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві	50
3.2 Внутрішній та зовнішній контроль оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві.....	58
3.3 Аналіз податкового навантаження та ефективні системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	65
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

В умовах трансформації національної економіки, розширення сфери ринкових відносин та інтеграції у світовий економічний простір питання обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб набувають особливої ваги. Доходи громадян є не лише основою формування їх добробуту, але й ключовим джерелом надходжень до державного та місцевих бюджетів. Ефективне адміністрування податків із доходів фізичних осіб є важливим елементом податкової політики, що спрямована на забезпечення фінансової стабільності, соціальної справедливості та стимулювання економічної активності.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю удосконалення системи обліку та контролю за доходами фізичних осіб у контексті цифровізації економіки, зростання тіньових доходів та постійних змін у податковому законодавстві України. Недостатня прозорість джерел доходів, розбіжності між фактичними й задекларованими прибутками, а також слабкі механізми контролю та відповідальності знижують ефективність податкової системи загалом. Тому дослідження питань обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб є вкрай важливим для забезпечення фіскальної дисципліни, справедливості оподаткування та стабільного наповнення бюджету.

Теоретичні та практичні аспекти доходів фізичних осіб, їх обліку, контролю та оподаткування досліджували такі науковці, як: О. В. Божанова, Л. В. Петрова [2], Н. Головай, В. Томишин [5], А. А. Захарова [8], О. В. Коба [10], С. Кучеркова [13], Л. В. Петрова [32], І. В. Семенець [41], І. Худюк [54], І. Я. Чугунов [58] та інші. Аналіз наукових публікацій свідчить про значну увагу дослідників до питань формування доходів, податкового регулювання, механізмів обліку та контролю, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є розробка та обґрунтування ефективних підходів до обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб, з метою підвищення прозорості, правової визначеності та ефективності функціонування податкової системи в Україні.

Для досягнення поставленої мети, було визначено та вирішено такі **завдання**:

- дослідити економічну сутність доходів фізичних осіб;
- визначити класифікацію та визнання доходів осіб у системі бухгалтерського обліку;
- провести огляд міжнародного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб;
- описати методику відображення в бухгалтерському обліку оподаткування доходів фізичних осіб;
- провести облік доходів самозайнятих осіб та фізичних осіб-підприємців;
- дослідити особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб;
- розглянути теоретичні основи організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві;
- описати внутрішній та зовнішній контроль оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві;
- провести аналіз податкового навантаження та ефективні системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування, обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні підходи та практичні аспекти організації обліку, контролю та адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні.

У процесі дослідження використовувались загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез - для вивчення сутності доходів фізичних осіб та їх обліку; індукція і дедукція - при побудові логічних висновків; порівняльний аналіз - для виявлення відмінностей у системах оподаткування; економіко-статистичні методи - для оцінки динаміки надходжень податку з доходів фізичних осіб; метод системного підходу - для формування комплексної оцінки ефективності механізмів обліку та контролю.

Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні наукових уявлень щодо природи доходів фізичних осіб, особливостей їх обліку та контролю в умовах ринкової економіки. **Методична значущість** полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів адміністрування податку на доходи фізичних осіб, з урахуванням сучасних цифрових інструментів. **Практична значущість** визначається можливістю використання отриманих результатів у діяльності органів державної податкової служби, бухгалтерських служб підприємств та фізичних осіб-платників податків з метою оптимізації податкового планування, підвищення прозорості доходів та зменшення рівня податкових правопорушень.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, що регулюють оподаткування доходів фізичних осіб, статистичні дані Державної податкової служби України, матеріали Державної служби статистики, аналітичні звіти міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, а також власні аналітичні розрахунки автора.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст магістерської кваліфікаційної роботи викладено на 83 сторінках, у тому числі робота містить 21 таблицю, 11 рисунків, 60 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічна сутність доходів фізичних осіб

Упродовж тривалого історичного періоду категорія «дохід» розглядалася переважно в контексті економічної діяльності та отримання прибутку. Проте сучасна економічна наука демонструє зростаючу зацікавленість у поглибленому вивченні механізмів формування, розподілу та використання доходів як на мікро-, так і на макрорівні. Питання визначення сутності доходів населення є одним з центральних у сфері економічної науки, оскільки воно охоплює як фінансові потоки, що забезпечують життєдіяльність індивіда, так і соціально-економічні відносини, які формуються на всіх рівнях суспільства. Різноманіття підходів до тлумачення цієї категорії обумовлене складністю самого явища, багатогранністю джерел надходжень і функціональними аспектами доходу.

Значущість характеристики у визначенні доходу підкреслюється в роботі В.О. Рядінської та О.О. Дмитрик, які трактують доходи як суму грошових коштів та продуктів, отриманих домогосподарствами протягом певного періоду, зазвичай року [40, с. 93]. Такий підхід є чітким та кількісно вимірюваним, що дозволяє використовувати його в статистичному обліку.

Інше бачення доходів подає С. Кучеркова, включаючи до складу доходу не лише надходження, а й витрати у натуральному вираженні. З одного боку, такий підхід інтегрує соціальні функції доходу - забезпечення фізичного та морального благополуччя, - однак з іншого боку, включення витрат до складу доходів є методологічно некоректним, адже доходи і витрати є економічно протилежними категоріями [13, с. 16].

Більш комплексний підхід спостерігається у визначенні З.М. Лободіної, яка

акцентує на джерелах формування доходів - зарплаті, прибутку, доходах від власності, соціальних трансфертах [15, с. 52]. Така деталізація дозволяє охопити як ринкові, так і державні механізми забезпечення доходу, однак при цьому відсутня аналітична складова щодо їх використання чи впливу на соціально-економічні процеси.

Соціальна функція доходів виразно простежується у формулюванні І.Я. Чугунова, який визначає їх як соціально-економічну категорію, що характеризує відносини з приводу присвоєння, використання та розподілу створеного продукту. Це визначення розкриває системну роль доходу в суспільстві - не лише як ресурсу споживання, а як чинника структуризації економічної системи [58, с. 4].

Сучасна економічна наука диференціює доходи за рівнями аналізу: мікро-, мезо-, макро- та мегарівень. Це свідчить про розмаїття застосування категорії доходів - від потреб окремої особи до функціонування світової економіки. Однак, як слушно зазначав В. Данилишин, відсутність єдності в підходах до визначення доходу ускладнює як його аналіз, так і облік. Нерідко різні підходи перетинаються або навіть суперечать один одному, що викликає плутанину в дослідницькому дискурсі [6].

Диференціація доходів за значенням, запропонована Ф.П. Ткачик, визначає у широкому розумінні доходи - це індикатор добробуту суспільства, у вузькому - засіб забезпечення життєдіяльності індивіда. Однак, хоча така подвійність дозволяє краще охопити різні функції доходу, залишається відкритим питання про його роль у макроекономічному розвитку [49, с. 77].

З огляду на зростаючу наукову увагу до категорії «дохід» у контексті економічної діяльності, соціальної політики та фіскального регулювання, особливої ваги набуває чітке визначення сутності доходів фізичних осіб. У науковому дискурсі сформувалося кілька підходів до трактування цього поняття, що враховують як джерела отримання доходу, так і його економічну природу. Нижче узагальнено основні підходи до визначення доходів фізичних осіб, які відображають багатогранність та комплексність цього явища (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Трактування поняття «доходи фізичних осіб»

Автор	Визначення
О.В. Божанова, Л.В. Петрова	це сукупність грошових надходжень та матеріальних благ, які особа отримує в результаті участі в економічній діяльності, таких як праця, підприємництво, інвестування або володіння майном, що приносить прибуток. Економічна сутність доходу полягає у зростанні добробуту особи та її споживчого потенціалу
Н. Головай, В. Томишин	це законодавчо визначені види грошових або натуральних надходжень, які визнаються доходом згідно з чинним законодавством і підлягають правовому регулюванню, включно з оподаткуванням, декларуванням та соціальним забезпеченням
О.І. Дем'янчук	це об'єкти обліку, що фіксуються у фінансових документах роботодавців, податкових агентів або самозайнятих осіб як виплати, пов'язані з оплатою праці, винагородою за цивільно-правовими договорами, доходами від інвестицій, оренди, роялті тощо
А.А. Захарова	є база оподаткування, що включає всі грошові надходження платника податку, які не звільнені від оподаткування згідно з Податковим кодексом, з урахуванням наданих пільг, ставок податку, відрахувань та зборів
С. Кучеркова	це головне джерело забезпечення життєвих потреб громадян, рівень яких визначає соціальну мобільність, доступ до благ, участь у суспільному житті та можливості самореалізації. Рівень доходів є також показником соціальної нерівності та ефективності державної соціальної політики

Джерело: розроблено автором на основі [2, 5, 7, 8, 13]

Таблиця 1.1 свідчить про багатогранність трактування поняття «доходи фізичних осіб», що відображає як економічний, так і правовий та соціальний аспекти цього явища. З одного боку, доходи розглядаються як результат економічної активності та показник добробуту, а з іншого - як об'єкт правового регулювання, обліку та оподаткування. У деяких визначеннях наголошується на їх ролі як бази для фіскального навантаження, у той час як інші акцентують на їх значенні для забезпечення життєвих потреб і реалізації соціальних функцій держави. Такий комплексний підхід дозволяє глибше осмислити природу доходів фізичних осіб, а також їх місце в системі соціально-економічних відносин.

Дохід фізичної особи визначається як результат отримання грошових коштів або матеріальних цінностей, що виникає внаслідок участі в економічній діяльності: виробництві товарів, наданні послуг, торгівлі, посередництві або інших формах активності. Це може бути як грошове надходження, так і натуральні блага, які мають відповідну вартість. Такий підхід ґрунтується на міжнародних стандартах фінансової звітності (зокрема, статті 18 МСФЗ), згідно з якими дохід розглядається

як валовий притік економічної вигоди, що надходить у підприємство в ході його звичайної діяльності протягом певного періоду [21].

У національній бухгалтерській практиці доходи розглядаються як економічна вигода у формі приросту активів або зменшення зобов'язань, що в кінцевому підсумку веде до зростання власного капіталу, окрім випадків, коли зміни зумовлені інвестиціями власників. Таке трактування дозволяє включити в поняття доходу не лише безпосередньо отримані грошові суми, але й інші елементи, що впливають на фінансову спроможність суб'єкта.

У контексті фізичних осіб доходи не лише формують їхню споживчу здатність і рівень життя, а й становлять об'єкт державного регулювання через механізми обліку, контролю та оподаткування. Система оподаткування доходів є важливим інструментом державної фінансової політики, адже вона дозволяє не лише акумулювати кошти до бюджету, але й регулювати соціальну нерівність, створювати стимули до праці та підприємництва. Саме тому важливо забезпечити прозорість обліку доходів, ефективність контролю за їхнім декларуванням та справедливості в оподаткуванні різних категорій населення [25, с. 295].

Трансформація підходів до визначення доходів фізичних осіб у податковому законодавстві України відображає глибокі зміни, які відбулися в суспільстві протягом останніх десятиліть. Від радянського розуміння доходу як результату індивідуальної праці на присадибній ділянці - до сучасного комплексного підходу, що охоплює доходи з різних джерел як в межах держави, так і за кордоном. Такий еволюційний шлях зумовлений переходом до ринкової економіки, інтеграцією України в міжнародні фінансові системи та потребами у справедливому й ефективному оподаткуванні.

Прийняття Податкового кодексу України стало знаковим етапом у правовому оформленні податкової системи держави. Уперше на рівні законодавства було запропоновано чітке, системне визначення доходу як сукупності грошових, матеріальних та нематеріальних надходжень, незалежно від джерела їх походження. Проте, згодом загальне визначення було скасоване, що ускладнило трактування цієї категорії у практиці оподаткування. Така відсутність єдиної

дефініції вимагає підвищеної уваги до конкретних норм, що регулюють різні види доходів, а також створює потенційні ризики неоднозначного тлумачення норм податкового законодавства [33].

Незважаючи на це, загальне економіко-правове уявлення про доходи фізичних осіб залишається усталеним. Це грошові або матеріальні вигоди, які громадяни отримують в обмін на участь в економічному житті країни - у формі заробітної плати, дивідендів, ренти, процентів за депозитами, доходів від підприємництва чи інвестиційної діяльності. Їхній облік є необхідною умовою для ефективного адміністрування податків і реалізації соціальної політики, зокрема у питаннях надання пільг, адресної допомоги, розрахунку пенсій та соціальних внесків.

Крім того, доходи фізичних осіб слугують фундаментом для оцінювання рівня економічного розвитку суспільства. Вони безпосередньо впливають на купівельну спроможність населення, динаміку внутрішнього попиту, рівень заощаджень та інвестиційну активність. З огляду на це, оподаткування доходів повинно бути не лише інструментом наповнення бюджету, а й важелем стимулювання економічної активності, запобігання соціальному розшаруванню та підтримки вразливих верств населення [40, с. 95].

Сучасна концепція доходів фізичних осіб в Україні поєднує економічну, соціальну та фіскальну складові. Їх правильне розуміння, облік і оподаткування дозволяють формувати збалансовану податкову систему, яка одночасно забезпечує інтереси громадян, підприємців і держави. У цьому контексті необхідно продовжувати роботу над уніфікацією термінології, вдосконаленням механізмів контролю та підвищенням прозорості в оподаткуванні доходів, що сприятиме зміцненню податкової культури та довіри до державних інституцій.

Узагальнюючи розгляд еволюції та різноманіття підходів до визначення доходів фізичних осіб, можна зробити висновок, що дана економічна категорія виступає не лише фінансовим індикатором добробуту громадян, а й багатофункціональним інструментом у системі державного регулювання. Її трактування охоплює як грошові надходження, отримані в результаті економічної

активності, так і ширший контекст соціально-економічних відносин, що визначають рівень життя, соціальну мобільність і можливості самореалізації. Відповідно, доходи виступають ключовим елементом для формування податкової політики, оцінки соціальної справедливості та розроблення ефективних механізмів перерозподілу ресурсів у суспільстві.

У сучасних умовах особливо актуальним є забезпечення чіткого та системного визначення поняття «дохід фізичної особи» у правовому полі. Уніфікація термінології, узгодження економічного та податкового підходів, а також адаптація до міжнародних стандартів обліку створюють передумови для прозорого адміністрування податків, зменшення рівня тінізації доходів та підвищення ефективності соціальної політики. Саме тому подальші дослідження в цій сфері мають бути спрямовані на удосконалення класифікації доходів, інтеграцію соціальних критеріїв у податкове регулювання та впровадження інноваційних підходів до обліку і контролю доходів фізичних осіб.

1.2. Класифікація та визнання доходів осіб у системі бухгалтерського обліку

У системі бухгалтерського обліку категорія доходу є одним із базових елементів, що визначає фінансову спроможність суб'єкта господарювання чи фізичної особи та формує основу для подальших економічних рішень. Доходи виступають результатом господарської діяльності, трудових зусиль або капіталовкладень, тому їх чітка класифікація та своєчасне визнання мають важливе значення для забезпечення достовірності облікової інформації.

У бухгалтерському обліку доходи осіб класифікуються за кількома критеріями (рис. 1.1).

Рисунок відображає структурну класифікацію доходів фізичних осіб залежно від джерел походження, економічної сутності та податкового статусу, що є

важливим інструментом для аналізу механізмів їх обліку, регулювання та фіскального навантаження. Згідно з представленою схемою, усі доходи фізичних осіб поділяються на дві головні категорії - оподатковувані та неоподатковувані. Такий розподіл відіграє ключову роль у побудові податкової політики держави, забезпеченні справедливого перерозподілу доходів та формуванні бюджетних надходжень.

У межах оподатковуваних доходів виділяються три підгрупи [1, с. 91]:

1. Активні доходи - це надходження, які фізична особа отримує внаслідок власної трудової діяльності. До них належать заробітна плата, премії, гонорари та інші види трудових виплат. Цей тип доходів є найбільш поширеним та стабільним джерелом прибутку для більшості населення, а також основою для соціального страхування і пенсійного забезпечення.

2. Змішані доходи - утворюються в результаті поєднання праці та капіталу. До цієї категорії входять прибутки від підприємницької діяльності, а також доходи від власності, які не є повністю пасивними, наприклад, дохід фізичної особи-підприємця або орендаря, що особисто бере участь у процесі господарювання. Такі доходи можуть бути нестабільними, але характеризуються потенційно високим рівнем прибутковості.

3. Пасивні доходи - це надходження, отримані без активної участі фізичної особи у виробничому процесі. До них належать інвестиційні доходи, такі як дивіденди, відсотки по депозитах, доходи від цінних паперів, орендна плата тощо. Ця категорія доходів має важливе значення для формування фінансової незалежності, особливо в умовах розвитку ринку капіталу.

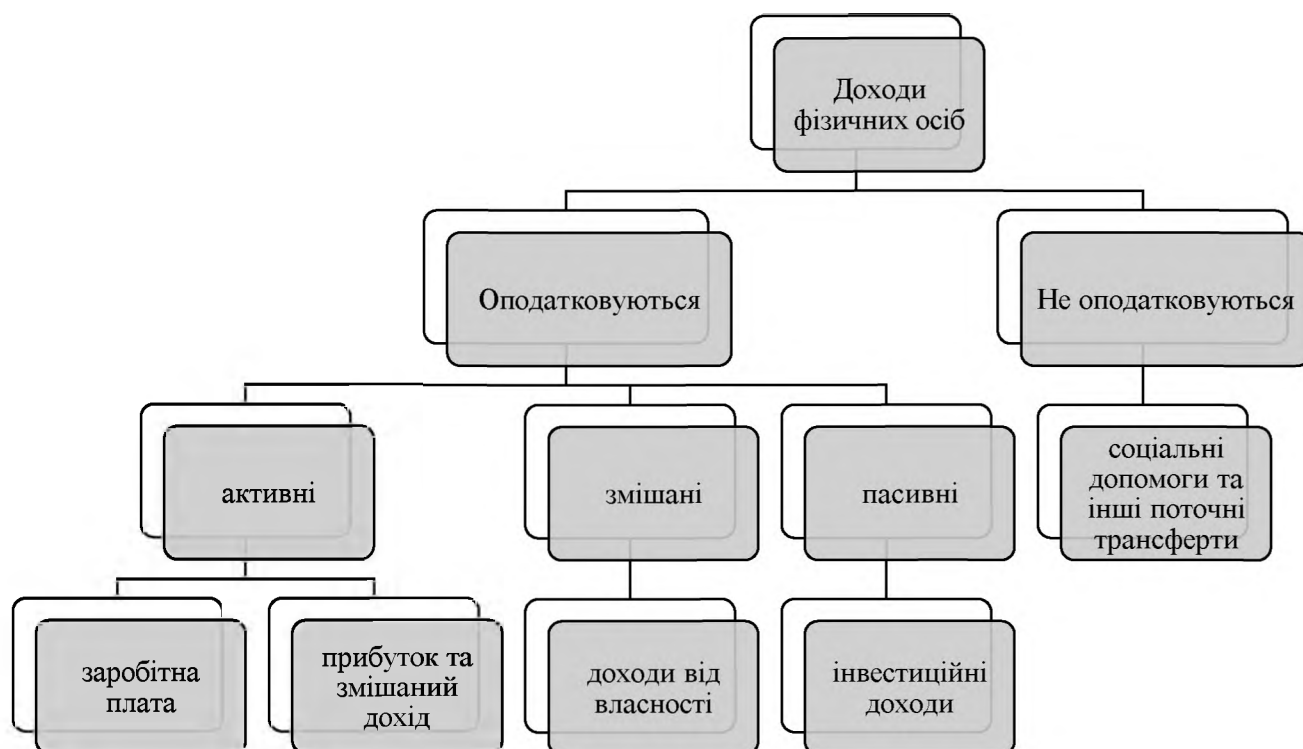

Рисунок 1.1 - Класифікація доходів фізичних осіб

Джерело: розроблено автором на основі [5, 25]

Окремо виділяється категорія неоподатковуваних доходів, яка охоплює соціальні допомоги та інші поточні трансфери, зокрема державну допомогу, пенсії, стипендії, аліменти тощо. Такі доходи зазвичай звільнені від оподаткування з метою забезпечення соціального захисту вразливих категорій населення та вирівнювання добробуту громадян.

Таким чином, наведена класифікація дозволяє всебічно охарактеризувати доходи фізичних осіб, підкреслити їхню податкову природу, економічну активність та роль у системі соціально-економічних відносин. Застосування такої типології є необхідним для ефективного планування податкової політики, розробки інструментів соціального забезпечення та фінансового прогнозування.

У сучасній економіці правильне та своєчасне визнання доходів фізичних осіб є одним із ключових елементів фінансової звітності, що забезпечує прозорість податкових відносин, достовірність облікової інформації та ефективне управління

фінансовими ресурсами. У системі бухгалтерського обліку це питання регулюється сукупністю методологічних положень, серед яких особливе місце займають принципи визнання доходів.

У цьому контексті доцільним є узагальнення ключових положень, що визначають підходи до фіксації доходів у бухгалтерському обліку фізичних осіб. Наступний рисунок ілюструє основні принципи, що лежать в основі цієї процедури та визначають момент, критерії та порядок визнання доходів (рис. 1.2).

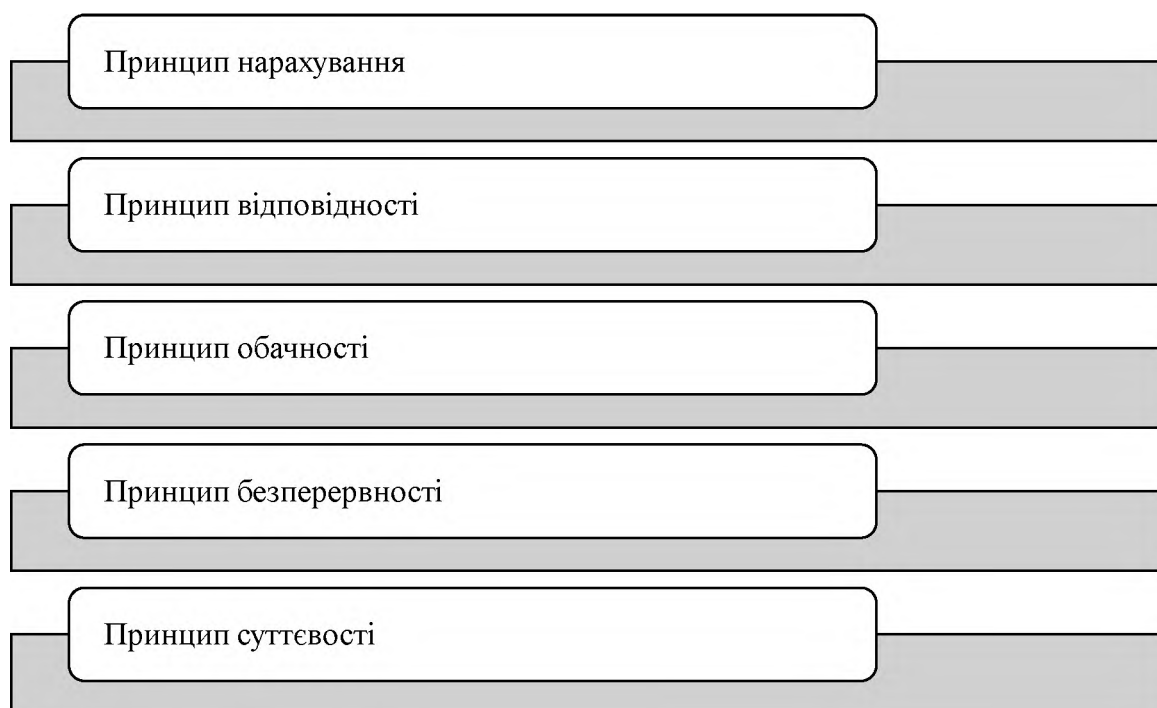

Рисунок 1.2 - Принципи визнання доходів у системі бухгалтерського обліку

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Таким чином, принципи визнання доходів у системі бухгалтерського обліку виступають ключовими елементами формування достовірної та об'єктивної фінансової інформації, необхідної для ефективного управління економічними процесами як на рівні підприємства, так і в макроекономічному контексті. Принцип нарахування забезпечує своєчасне відображення доходів у тому звітному періоді, коли вони фактично виникають, незалежно від дати надходження грошових коштів, що є критично важливим для формування реальної картини фінансового стану суб'єкта господарювання.

Принцип відповідності доходів і витрат дозволяє досягти балансу у

фінансовій звітності, адже кожен дохід повинен бути співвіднесений із витратами, понесеними для його отримання. Це дає змогу отримати об'єктивну інформацію про фінансовий результат діяльності підприємства за певний період. Принцип обачності, у свою чергу, сприяє формуванню звітності, що не містить завищених очікувань щодо майбутніх надходжень. Доходи визнаються лише у разі наявності достатніх підстав для впевненості в їх отриманні, що підвищує рівень консерватизму в обліку та знижує ризик фінансових викривлень [3, с. 104].

Принцип безперервності базується на припущенні, що підприємство продовжує функціонувати в майбутньому, отже, доходи й витрати розподіляються з урахуванням перспективної діяльності, а не ліквідаційної вартості активів. Принцип суттєвості орієнтує бухгалтерський облік на відображення лише тих доходів, які мають реальний вплив на економічні рішення користувачів фінансової звітності, сприяючи її релевантності, зрозумілості та придатності до аналітичного використання.

У сукупності зазначені принципи формують методологічну основу фінансового обліку доходів фізичних осіб, забезпечуючи підзвітність, прозорість і правову визначеність у податкових, управлінських та фінансових процесах. Їх дотримання є необхідною умовою для зміцнення довіри з боку інвесторів, державних органів і інших зацікавлених сторін.

В системі економічних відносин питання обліку та звітності доходів фізичних осіб є важливим елементом функціонування як окремих підприємств, так і національної економіки в цілому. Доходи фізичних осіб відіграють ключову роль у формуванні державного бюджету через податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є основним прямим податком. Водночас точне та своєчасне відображення цих доходів у фінансовій звітності забезпечує прозорість розрахунків між працівниками та роботодавцями, а також дотримання фіскальних та соціальних зобов'язань підприємства [25, с. 296].

У межах бухгалтерського обліку доходи фізичних осіб розглядаються як витрати підприємства, що пов'язані з оплатою праці. Згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а також Міжнародними

стандартами фінансової звітності, нарахована заробітна плата, премії, надбавки, компенсаційні виплати та інші виплати працівникам повинні бути відображені у фінансовій звітності в момент їх виникнення, а не фактичної виплати. Це відповідає принципу нарахування, який є одним із базових у системі бухгалтерського обліку.

Доходи фізичних осіб, які нараховуються підприємством, включаються до таких звітних форм, як Звіт про фінансові результати (форма №2) у складі витрат на оплату праці, а також до Звіту про сукупний дохід (у разі застосування МСФЗ). Крім цього, інформація про нараховані суми заробітної плати та утримані податки відображається у Податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, яка подається до Державної податкової служби.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що доходи фізичних осіб у системі бухгалтерського обліку посідають центральне місце як з позиції відображення фінансової інформації, так і в контексті реалізації податкової та соціальної політики. Класифікація доходів за джерелами походження, податковим статусом і економічною сутністю дозволяє формувати структуроване уявлення про їхню природу та функції. Це, у свою чергу, сприяє ефективному плануванню, аналітиці та обґрунтованому прийняттю рішень як на рівні підприємств, так і з боку регуляторних органів. Особливої уваги набуває розмежування оподатковуваних і неоподатковуваних доходів, що є базисом для справедливого оподаткування та формування соціально орієнтованої фіскальної системи.

Принципи визнання доходів - нарахування, відповідність, обачність, безперервність і суттєвість - забезпечують точність та об'єктивність бухгалтерської інформації. Їх дотримання гарантує не лише достовірність фінансової звітності підприємств, а й прозорість відносин між роботодавцями, працівниками та державою. У сучасних умовах, коли зростає потреба в цифровізації обліку та контролю за доходами, важливим є подальше вдосконалення методології їх фіксації. Це сприятиме не лише зменшенню податкових ризиків, але й формуванню зрозумілої, ефективної та стабільної системи обліку доходів фізичних осіб у національній економіці.

1.3. Міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб

Оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) посідає центральне місце в системі бюджетно-податкової політики України, оскільки забезпечує стабільні надходження до державного бюджету, а також сприяє досягненню економічної та соціальної рівноваги. Як один із ключових елементів фіскального механізму, ПДФО виконує як фіскальну, так і розподільчо-регулюючу функції, що дозволяє не лише наповнювати бюджет, але й впливати на рівень соціальної справедливості в державі.

Економічна сутність ПДФО полягає в обов'язковому перерахуванні частини доходів громадян на потреби держави. Ці кошти використовуються для фінансування таких стратегічно важливих сфер, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, оборона та розвиток інфраструктури. Таким чином, податок виконує важливу роль у забезпеченні фінансової спроможності держави реалізовувати довгострокові програми розвитку та утримувати базові інститути соціально-економічного порядку [5, с. 46].

У зв'язку з викладеним, доцільним є узагальнення ключових характеристик податку на доходи фізичних осіб, що дозволяє систематизувати його функціональні особливості, економічне значення та вплив на макроекономічну стабільність. Це узагальнення наведено у таблиці нижче (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Сутність податку доходів фізичних осіб

Автор	Визначення
І. В. Семенець	Сутність податку на доходи фізичних осіб полягає у вилученні частини доходів громадян на користь держави з метою забезпечення стабільного формування бюджету та фінансування суспільно значущих витрат
Л.В. Петрова	Податок на доходи фізичних осіб є інструментом перерозподілу національного доходу, що забезпечує фінансування соціальних функцій держави та сприяє зменшенню майнової нерівності серед населення

З.М. Лободіна	ПДФО виконує регуляторну функцію в системі податкових відносин, впливаючи на рівень споживання, заощаджень та трудової активності громадян, а також формуючи механізми соціальної справедливості
О.В. Костяна	Податок на доходи фізичних осіб - це обов'язковий індивідуальний платіж, що справляється з доходів громадян згідно з чинним законодавством, з метою наповнення бюджету й утримання публічних інституцій.
А.А. Славкова	Сутність ПДФО полягає у функціонуванні як ключового джерела доходів бюджету, який впливає на економічну рівновагу, забезпечує державне втручання в розподіл ресурсів і стимулює розвиток соціально орієнтованої економіки.

Джерело: розроблено автором на основі [41, 32, 15, 12, 42]

Аналіз наведених у таблиці визначень засвідчує, що податок на доходи фізичних осіб є багатофункціональним фінансовим інструментом, який виконує фінансову, регуляторну та соціальну функції. Його сутність полягає не лише у вилученні частини доходів громадян до бюджету, а й у створенні умов для забезпечення соціальної справедливості, перерозподілу національного доходу та зміцнення економічної рівноваги. ПДФО слугує важливим джерелом наповнення бюджету, одночасно впливаючи на рівень споживання, трудової активності та заощаджень населення. Таким чином, податок з доходів фізичних осіб відіграє ключову роль у реалізації соціально-економічної політики держави.

ПДФО в Україні стягується як з резидентів, так і з нерезидентів, що дозволяє охопити ширший спектр доходів, зокрема отриманих з джерел за межами країни. Базова ставка податку складає 18% - це найбільший прямий податок на громадян в Україні. Така ставка є порівняно високою, але вона частково компенсується можливістю застосування податкових пільг, зокрема соціальної податкової пільги, яка зменшує базу оподаткування для малозабезпечених осіб [46, с. 33].

На формування обсягів надходжень до бюджету за цим податком впливають низка економічних, демографічних та регуляторних чинників, які узагальнено представлено на рисунку 1.3.

Рисунок ілюструє комплекс чинників, що безпосередньо впливають на обсяг надходжень від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). До таких чинників

належать демографічні (чисельність населення, рівень зайнятості, міграційні процеси), економічні (розмір мінімальної заробітної плати, рівень інфляції, тіньова економіка), правові (політика органів влади, податкове законодавство), а також соціально-культурні (рівень фінансової грамотності та податкової культури населення). Взаємозв'язок між цими чинниками визначає стабільність та ефективність податкової системи, а також можливості для держави забезпечувати належний рівень соціально-економічного розвитку через фіскальні механізми [32, с. 408].

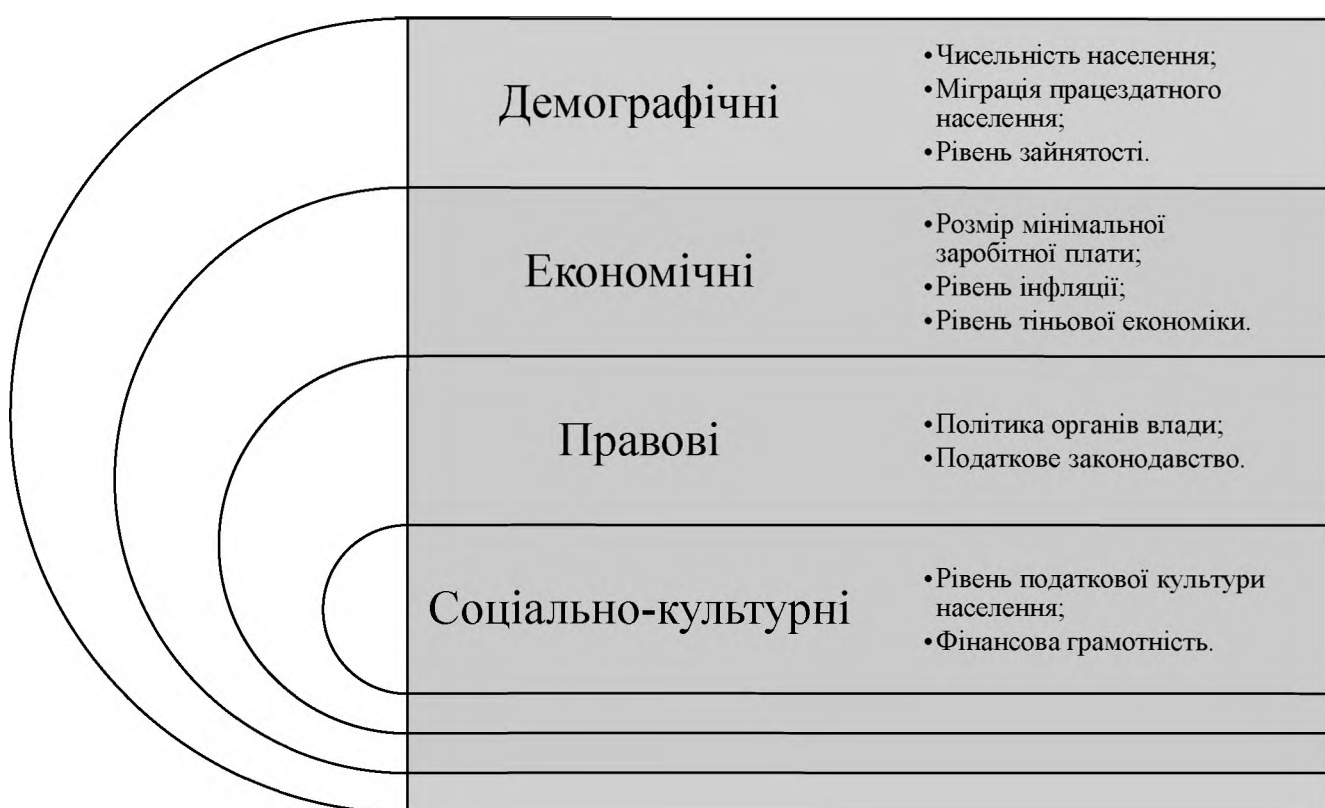

Рисунок 1.3 - Чинники впливу на розмір надходжень від оподаткування податком з доходів фізичних осіб

Джерело: розроблено автором на основі [32]

Податок на доходи фізичних осіб є одним із головних фіскальних інструментів у розвинених країнах Західної Європи та Північної Америки. Його роль виходить далеко за межі простого наповнення бюджету - він стає важелем досягнення соціальної рівноваги та забезпечення сталого розвитку. Центральним елементом підходу до оподаткування у цих країнах виступає принцип соціальної

справедливості, що реалізується через прогресивну шкалу ставок, пільгові режими для вразливих груп населення та диференціацію умов оподаткування залежно від життєвих обставин платника.

Особливістю податкових систем у західних країнах є фіскальне навантаження на заможні верстви населення. Бідні громадяни або не сплачують ПДФО зовсім, або несуть символічне податкове навантаження. Такий підхід дозволяє досягти баланс між стимулюванням економічної активності та забезпеченням ресурсів для соціального захисту населення. Значна частина доходів бюджету, зокрема в європейських державах, спрямовується на фінансування системи охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення та інших соціальних послуг, що гарантує високі стандарти життя для більшості громадян.

Франція і Німеччина демонструють приклади детально регламентованого підходу до адміністрування ПДФО. У Франції усі доходи громадян поділяються на вісім груп з індивідуальними умовами розрахунку, пільгами та відрахуваннями. Податкова шкала коливається від 14% до 45%, причому неоподатковуваний мінімум становить 6 011 євро на рік. Податкова система Німеччини враховує не лише розмір доходу, а й сімейний стан, кількість працюючих у родині, наявність дітей, що знаходиться відображення у податкових класах. Мінімальний поріг для оподаткування в Німеччині - 9 169 євро на рік, а ставки диференціюються від 14% до 45% [10, с. 931].

Італійська модель ПДФО також побудована за принципом прогресивності, де ставки варіюються від 23% до 43% залежно від обсягів доходу. Важливо, що система охоплює як резидентів, так і нерезидентів, проте останні оподатковуються лише за доходами, отриманими в межах Італії [18, с. 46].

Канада поєднує дві системи: федеральну та провінційну. Федеральний ПДФО передбачає чотири прогресивні ставки (від 15% до 29%), тоді як у різних провінціях можуть встановлюватися додаткові ставки в межах 7–21%. При цьому доходи, які не перевищують 10 382 долари, не оподатковуються, що створює гарантії податкової справедливості для осіб із низькими прибутками [34, с. 223].

Прикладом комплексного підходу до персоніфікації податкових зобов'язань

є система оподаткування в США. Американська модель передбачає 7 рівнів ставок ПДФО: від 10% до 37%, які застосовуються залежно не лише від розміру доходу, а й від сімейного статусу платника. Така диференціація дозволяє враховувати життєві обставини громадян - одна особа, подружжя з окремим чи спільним декларуванням, вдова або вдівець, голова домогосподарства - кожен статус має свої порогові значення для переходу між ставками [25, с. 296].

Особливістю системи оподаткування США є механізм відрахувань, які зменшують оподатковуваний дохід. Існує два типи: стандартне та постатейне вирахування. Стандартне надає фіксовану суму зменшення, натомість постатейне передбачає деталізацію фактичних витрат, підтверджених відповідною документацією. Хоча другий тип може забезпечити більшу податкову економію, він є складнішим в адмініструванні та вимагає ретельного обліку. Таким чином, система США є водночас гнучкою й технічно складною, що потребує високої податкової грамотності з боку населення.

На противагу цьому, окремі держави, зокрема Кувейт, Бахрейн, Оман, Андорра, Бермуди, Багами та Монако, повністю відмовились від стягнення ПДФО. Їхні бюджети наповнюються за рахунок інших джерел - переважно доходів від продажу енергоресурсів або прибутків від туризму. В таких країнах фіскальне навантаження на громадян знижене, але й структура соціального забезпечення відрізняється від європейської моделі - або через інші механізми фінансування, або через обмежений обсяг державних послуг [43, с. 227].

З огляду на вищезазначене, доцільним є систематизація підходів до оподаткування доходів фізичних осіб у різних країнах світу у вигляді узагальненої таблиці. Такий формат дозволяє наочно порівняти ключові характеристики податкових систем, визначити переваги та особливості кожної з них, а також простежити тенденції щодо реалізації принципу соціальної справедливості через фіскальну політику (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Способи стягування податку на доходи фізичних осіб у країнах світу

Країна	Спосіб стягування ПДФО	Особливості системи	Приклади
Україна	Утримання з джерела виплати (роботодавець – податковий агент)	Ставка 18% + 5% військовий збір; податкова соціальна пільга	Податок утримується до виплати заробітної плати
США	Щомісячне утримання з зарплати + щорічна декларація	Прогресивна шкала (10–37%); вирахування; сімейний статус	Можливість повернення переоплат після подачі декларації
Німеччина	Утримання роботодавцем (пейрол-система)	Прогресивна шкала до 45%; податкові класи I–VI; соцвнески	Враховується сімейний стан; система податкових класів
Франція	PAYE (з 2019 року)	Прогресивна шкала; податкові коефіцієнти (quotient familial)	Навантаження залежить від кількості членів сім'ї
Польща	Авансове щомісячне утримання + щорічна декларація	Ставки 12% і 32%; необкладений мінімум; податкові вирахування	Повернення податку можливе після річної декларації
Швеція	Стягнення роботодавцем + щорічна декларація	Ставки до 57%; держ. і муніципальний податок; високі соц. виплати	Податки фінансують розвинену систему соціального забезпечення
Велика Британія	PAYE (утримання роботодавцем) + декларація у складних випадках	Прогресивна система; необкладений мінімум; National Insurance	HMRC розраховує зобов'язання автоматично через PAYE

Джерело: розроблено автором на основі [43, 44, 45]

Узагальнюючи дані таблиці 1.4, можна зробити висновок, що способи стягування податку на доходи фізичних осіб у різних країнах відображають особливості їхніх податкових систем та соціально-економічних моделей. У більшості випадків використовується механізм утримання податку безпосередньо роботодавцем (система PAYE), що забезпечує регулярне та стабільне наповнення бюджету. При цьому у багатьох країнах (США, Польща, Швеція) передбачено щорічне декларування доходів, що дозволяє коригувати податкові зобов'язання та забезпечує гнучкість системи.

Характерною рисою розвинених країн є прогресивне оподаткування, що спрямоване на досягнення соціальної рівноваги та підтримку незахищених верств населення. Крім ставок, важливу роль відіграють податкові вирахування, класи,

коефіцієнти та необкладені мінімумами, які диференціюють податкове навантаження відповідно до індивідуальних обставин платника. Таким чином, ефективність системи ПДФО визначається не лише ставками, а й механізмами адаптації податкового тягаря до соціального контексту [44, с. 82].

Зіставлення світових моделей дає змогу визначити ключові переваги та обмеження різних підходів. Країни з високими соціальними стандартами, як правило, застосовують прогресивне оподаткування, що дозволяє реалізовувати принцип горизонтальної та вертикальної податкової справедливості. Водночас прозорість адміністрування, наявність податкових пільг, адаптивність до життєвих обставин платників є тими факторами, що визначають ефективність податкової політики в цілому.

Україна, зважаючи на потребу в стабільному бюджетному забезпеченні, модернізації соціального сектора та посиленні довіри громадян до державних інституцій, може адаптувати успішні елементи зарубіжного досвіду. Зокрема, доцільним є запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО, яка враховує як розмір доходу, так і сімейне становище платника. Також важливо підвищити ефективність адміністрування податку, спростити механізми пільг та відрахувань, удосконалити цифрові сервіси звітності.

Узагальнення теоретичних та практичних аспектів функціонування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) засвідчує його стратегічне значення в системі бюджетно-податкової політики України. ПДФО забезпечує не лише сталий дохід бюджету, а й виконує важливу соціальну функцію через перерозподіл доходів та зменшення економічної нерівності. Його економічна сутність полягає у мобілізації частини індивідуального доходу для фінансування суспільно значущих сфер, а податковий механізм в Україні, заснований на фіксованій ставці, є порівняно простим, але водночас обмеженим у своїй адаптивності до реального рівня добробуту платників. Аналіз чинників, що впливають на обсяги надходжень, свідчить про необхідність урахування демографічних, економічних, правових і культурних умов при формуванні ефективної податкової політики.

Порівняння з досвідом країн Європи та Північної Америки виявляє переваги

прогресивного оподаткування, персоніфікованого підходу до платників і широкого застосування податкових пільг. Такі системи не лише формують стабільні бюджети, а й підвищують довіру громадян до фіскальних інститутів, сприяючи зміцненню податкової дисципліни. У цьому контексті Україні варто переосмислити концепцію ПДФО, впровадивши прогресивну шкалу ставок, спростивши адміністрування податкових відрахувань і розширивши соціально орієнтовані пільги. Така трансформація дозволить гармонізувати податкову систему з потребами суспільства та сприятиме реалізації принципу податкової справедливості як основи сталого соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Методика відображення в бухгалтерському обліку оподаткування доходів працівників підприємства

Юридична особа Державна установа «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по місту Києву та Київській області» (код ЄДРПОУ 37027405) функціонує з 09.03.2010 року та має організаційно-правову форму «Державна організація (установа, заклад)». Основною сферою діяльності підприємства є надання медичних послуг - КВЕД 86.10 «Діяльність лікарняних закладів», а також пов'язані напрями: загальна медична практика, спеціалізована медична практика та стоматологічна допомога. Попри відсутність статутного капіталу (0,00 грн), установа є повноцінним суб'єктом господарювання в межах бюджетної сфери [60].

У контексті бухгалтерського обліку, ключовою складовою є методика обліку оподаткування доходів працівників, яка регламентується чинним податковим та бухгалтерським законодавством України. Доходи працівників державних медичних закладів, зокрема зарплата, доплати, надбавки, матеріальна допомога, підлягають оподаткуванню на загальних підставах.

Таблиця 2.1 – Основні аспекти організації ведення податкового обліку

Аспект	Зміст
Податки	- Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 18% від нарахованого доходу - Військовий збір – 5% від нарахованого доходу - Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 22% від нарахованої зарплати (сплачуються роботодавцем)
Первинні документи	- Накази про прийняття на роботу - Табелі обліку робочого часу - Розрахунково-платіжні відомості - Накази на премії, відпустки, лікарняні - Відомості про нарахування заробітної плати

Регістри обліку	- Особові рахунки працівників - Відомості про нарахування заробітної плати - Журнали нарахувань і утримань - Регістри по ЄСВ, ПДФО, військовому збору
Податкова звітність	- Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб - Звіт з ЄСВ (щомісячно) - Розрахунок зобов'язань з військового збору - Об'єднана звітність з ПДФО та ЄСВ (з 2021 року)

Джерело: [33, 52]

Таблиця 2.1 узагальнює основні аспекти організації ведення податкового обліку доходів працівників підприємства, демонструючи системність і структурованість цього процесу. У податковій системі України ключовими обов'язковими платежами з доходів найманих працівників є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) у розмірі 18%, військовий збір – 5% та єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 22%, який сплачується роботодавцем. Такий розподіл податкового навантаження покладає на підприємство відповідальність не лише за своєчасне нарахування та сплату податків, а й за правильне ведення всієї первинної та облікової документації, що підтверджує рух нарахувань і відрахувань.

Систематизація облікових документів – зокрема табелів обліку робочого часу, розрахункових відомостей, наказів про відпустки, лікарняні та премії – дозволяє створити надійне інформаційне підґрунтя для податкових розрахунків. Ведення реєстрів (особові рахунки, відомості про нарахування зарплати, журнали утримань) забезпечує внутрішній контроль за податковими операціями та дозволяє оперативно формувати звітність. Значну роль у цьому процесі відіграє і звітність, зокрема податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, щомісячний звіт з ЄСВ, а також об'єднана форма звітності з ПДФО та ЄСВ, яка з 2021 року спростила звітний процес, але водночас ускладнила відповідальність за його порушення [23, с. 42].

Для наочності представимо порядок документального оформлення та бухгалтерського відображення доходів у наступній таблиці.

Таблиця 2.2 – Бухгалтерські записи з відображення в обліку нарахування та утримання податків з доходів працівників

Вид доходу	Первинний документ	Обліковий рахунок	Форма звітності
Заробітна плата	Нарахувальні відомості	66 «Розрахунки з оплати праці»	Звіт про фінансові результати (форма №2)
Дивіденди	Протокол зборів, платіжне доручення	67 «Розрахунки з учасниками»	Примітки до фінансової звітності
Виторг від реалізації продукції	Податкова накладна, акт виконаних робіт	70 «Доходи від реалізації»	Баланс, звіт про фінрезультати
Орендна плата	Договір оренди, акт приймання-передачі	71 «Інший операційний дохід»	Звіт про фінансові результати
Інші доходи	Квитанції, листи, акти	74 «Інші доходи»	Звіт про фінансові результати

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Таблиця 1.2 узагальнює порядок документального оформлення, бухгалтерського обліку та відображення в офіційній звітності основних видів доходів фізичних осіб, які виникають у межах фінансово-господарської діяльності підприємства. Така систематизація дозволяє простежити логіку облікового процесу - від фіксації доходу на підставі первинного документа до його відображення у відповідній формі фінансової звітності.

Зокрема, заробітна плата, як ключовий елемент витрат на персонал, документується за допомогою зарахувальних відомостей, обліковується на рахунку 66 «Розрахунки з оплати праці» та відображається у Звіті про фінансові результати (форма №2). Це дає змогу не лише оцінити обсяг виплат працівникам, а й забезпечити прозорість соціально-трудових відносин та податкових зобов'язань підприємства.

Дивіденди, як форма розподілу прибутку між власниками, фіксуються протоколами зборів та платіжними дорученнями, обліковуються на рахунку 67 і розкриваються у Примітках до фінансової звітності. Їхнє коректне відображення є важливим з огляду на дотримання принципів корпоративного управління та

оподаткування інвестиційного доходу [21, с. 296].

Доходи від реалізації продукції займають центральне місце у фінансовій звітності, оскільки є основним джерелом операційного прибутку підприємства. Вони документуються податковими накладними та актами виконаних робіт, обліковуються на рахунку 70 «Доходи від реалізації» та відображаються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) і Звіті про фінансові результати. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити ефективність комерційної діяльності підприємства.

Орендна плата та інші доходи (наприклад, штрафи, компенсації, благодійні надходження тощо) обліковуються відповідно на рахунках 71 і 74, відображаючись у Звіті про фінансові результати як складові операційного чи іншого доходу. Їх належне оформлення та облік важливі з точки зору достовірності фінансової звітності, а також для забезпечення правомірності податкових відрахувань.

У цьому контексті доцільно розглянути порядок бухгалтерського відображення операцій із нарахування та утримання податків з доходів працівників, що подано в таблиці 2.3. Ці проводки ілюструють типову кореспонденцію рахунків, яка забезпечує прозоре та обґрунтоване відображення податкових зобов'язань у системі бухгалтерського обліку.

Таблиця 2.3 - Бухгалтерські записи з відображення з обліку нарахування та утримання податків з доходів працівників

Господарська операція	Дебет	Кредит
Нарахування заробітної плати	23,91,92,93	661
Утримання ПДФО	661	641
Утримання військового збору	661	642
Нарахування ЄСВ	23,91,92,93	651
Виплата заробітної плати	661	301,311
Перерахування ПДФО	641	311
Перерахування ВЗ	642	311
Перерахування ЄСВ	651	311

Джерело: [13]

Таблиця 2.3 демонструє повний цикл бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних із нарахуванням заробітної плати, утриманням та перерахуванням податків і зборів із доходів працівників. Відображення господарських операцій у

вигляді бухгалтерських проводок забезпечує системність та контрольованість податкових розрахунків. Зокрема, кореспонденція рахунків дозволяє простежити процес нарахування заробітної плати (з використанням рахунків 23, 91, 92, 93), обчислення та утримання ПДФО (641) і військового збору (642), а також нарахування ЄСВ (651) як обов'язку роботодавця. Окрема увага приділяється операціям із перерахування податків і зборів до бюджету, що фіксується за допомогою рахунку 311. Така послідовність забезпечує достовірність відображення податкових зобов'язань і своєчасне виконання фіскальних зобов'язань підприємства [13, с. 21].

Отже, аналіз бухгалтерських проводок у таблиці 2.3 створює методичну основу для подальшої оцінки фінансового навантаження на фонд оплати праці. Це дає змогу не лише структурувати облікові процеси, а й забезпечити аналітичну базу для визначення частки податкових зобов'язань у загальних витратах на персонал. У цьому контексті доцільним є розгляд таблиці 2.4, яка відображає розрахунок податкового навантаження на фонд оплати праці державної установи «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по місту Києву та Київській області».

Таблиця 2.4 - Розрахунок податкового навантаження на фонд оплати праці державної установи «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по місту Києву та Київській області» за квітень 2025 року на 1 людину, грн.

Показник	грн.
Нарахована заробітна плата	8000
Утримано ПДФО	1440
Утримано ВЗ	400
Нараховано ЄСВ	1760
Зарплата до виплати	6160
Загальні витрати роботодавця	9760
Податкове навантаження	3600
Частка податкового навантаження, %	36,9

Джерело: складено автором

Розрахунок податкового навантаження на фонд оплати праці державної установи «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по місту Києву та Київській області» за квітень 2025 року дає змогу оцінити співвідношення між нарахованою заробітною платою працівників та податковими зобов'язаннями роботодавця. Згідно з представленими даними, на одну людину нарахована заробітна плата становить 8000 грн. З цієї суми утримано податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) у розмірі 1440 грн, що складає 18% від нарахованої суми, та військовий збір (ВЗ) у розмірі 400 грн (5%). В результаті, зарплата до виплати працівнику складає 6160 грн.

Роботодавець несе додаткові витрати у вигляді нарахованого єдиного соціального внеску (ЄСВ) у розмірі 1760 грн, що робить загальні витрати на оплату праці на одного працівника 9760 грн. Загальні витрати роботодавця на оплату праці включають не лише прямі виплати працівникам, а й податкові зобов'язання, які є важливою складовою формування фонду оплати праці. Податкове навантаження, яке включає ПДФО, військовий збір та ЄСВ, становить 3600 грн, що є значним відсотком від загальних витрат на оплату праці. Частка податкового навантаження в загальних витратах роботодавця складає 36,2%, що свідчить про високе податкове навантаження на фонд оплати праці у державних установах. Це навантаження, поряд із заробітною платою, є одним із основних фінансових зобов'язань, які повинна враховувати установа при плануванні бюджету.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що високий рівень податкового навантаження потребує ефективного управління фінансовими ресурсами державної установи, а також визначення можливостей для оптимізації витрат, не порушуючи при цьому законодавчі вимоги щодо оподаткування. Наступним кроком у комплексному аналізі є розгляд інформаційного забезпечення податкового обліку, зокрема документальних форм звітності, які використовуються для фіксації, контролю та подання даних про доходи працівників і сплату обов'язкових платежів.

Таблиця 2.5 - Структура податкової звітності щодо доходів працівників

Форма звітності	Періодичність	Термін подання	Відповідальні особи
Податковий розрахунок (об'єднана звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ)	Щомісячна	До 20 числа місяця, наступного за звітним	Бухгалтер
Додаток 4ДФ	Щомісячна	Разом з податковим розрахунком	Бухгалтер
Додаток Д1	Щомісячна	Разом з податковим розрахунком	Бухгалтер
Повідомлення про прийняття працівника на роботу	За потреби	До початку роботи працівника	Кадровик, бухгалтер

Джерело: [52]

Структура податкової звітності щодо доходів працівників охоплює комплекс взаємопов'язаних форм, що забезпечують контроль за дотриманням законодавства у сфері оподаткування та соціального страхування. Центральне місце займає податковий розрахунок (об'єднана звітність), який щомісяця подається до органів ДПС і включає дані про нарахований дохід, утриманий податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), військовий збір (ВЗ) та нарахований єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Разом із розрахунком обов'язково подаються додатки 4ДФ та Д1: перший - деталізує інформацію про кожного працівника і нараховані їм суми доходів і податків, другий - про суми ЄСВ за видами нарахувань. Така деталізація дозволяє органам контролю оперативно виявляти можливі порушення та ухилення від сплати податків.

Крім того, складовою податкової дисципліни є повідомлення про прийняття працівника на роботу, яке подається до початку виконання трудових обов'язків. Цей документ виконує функцію превентивного контролю, унеможливаючи використання незадекларованої праці та забезпечуючи легалізацію трудових відносин з перших днів. Таким чином, сформована система податкової звітності є не лише технічним інструментом подання даних, а й механізмом забезпечення прозорості, відповідальності та законності діяльності роботодавців у сфері оплати праці. Усі ці елементи спрямовані на підвищення ефективності адміністрування податків та соціальних внесків, зміцнення соціального захисту працівників та

наповнення бюджетів різних рівнів.

Комплексна система податкової звітності щодо доходів працівників виконує не лише фіскальну, а й соціально-правову функцію, оскільки сприяє забезпеченню прозорості трудових відносин і дотриманню соціальних гарантій. Щомісячне подання звітності дозволяє органам контролю своєчасно відслідковувати рух грошових потоків, обсяги нарахованої заробітної плати, повноту сплати податків і внесків, а також мінімізувати ризики тінізації трудових відносин. Зокрема, додаток 4ДФ дає змогу контролювати, чи не перевищуються межі соціальних пільг, а додаток Д1 є основою для нарахування страхового стажу, що напряду впливає на пенсійні права працівників.

Важливо відзначити роль відповідальних осіб - бухгалтера та кадровика - у процесі підготовки та подання звітності. Саме від їхньої професійної обізнаності та дотримання строків залежить фінансова стабільність підприємства та уникнення штрафних санкцій з боку податкових органів. При цьому на практиці ефективна організація звітного процесу вимагає використання спеціалізованого програмного забезпечення, автоматизації розрахунків та постійного оновлення знань відповідно до змін у податковому законодавстві. Отже, структура податкової звітності щодо доходів працівників є важливим інструментом державного контролю, що водночас виконує функції обліку, звітності, соціального забезпечення та правового регулювання трудових відносин.

Ефективне ведення податкової звітності не лише дозволяє дотримуватись чинних нормативів, а й мінімізує ризики штрафних санкцій, забезпечуючи прозорість фінансових операцій у сфері оплати праці. Разом з тим, практика функціонування облікової системи свідчить про наявність типових помилок, що виникають при обліку оподаткування доходів працівників, які можуть призвести до фінансових втрат або порушення вимог податкового законодавства. Їх своєчасне виявлення та усунення є важливою умовою для підвищення якості бухгалтерського обліку.

Таблиця 2.6 - Типові помилки в обліку оподаткування доходів працівників та способи їх виправлення

Помилка	Наслідки	Спосіб виправлення
Пропущено дохід працівника у звітності	Штрафи, недоплата податків	Подання уточнюючого Податкового розрахунку з Додатком 4ДФ з ознакою «0».
Невірний податковий номер у додатку 4ДФ	Штрафи, некоректна ідентифікація платника	Уточнення, новий запис
Невірна ознака доходу у звітності	Штрафи, неправильне відображення доходу, можливі штрафи	Уточнення з правильним кодом
Неправильне нарахування ЄСВ	Штрафи, недоплата або переплата ЄС	Подання уточнюючого Податкового розрахунку з Додатком Д1 з правильними даними.
Невчасне повідомлення про прийняття працівника на роботу	Штраф, визнання трудових відносин недійсними	Дотримання термінів подання

Джерело: [55]

Аналіз типових помилок в обліку оподаткування доходів працівників демонструє, що найбільш вразливими ділянками бухгалтерського процесу залишаються формування податкової звітності, коректне зазначення ідентифікаційних даних працівників, правильність застосування ознак доходів та своєчасність подання інформації до контролюючих органів. Помилки, такі як пропущення доходу працівника у звітності або неправильне нарахування єдиного соціального внеску, можуть призвести до нарахування штрафних санкцій, формування податкового боргу, а також ускладнити процес перевірок і відшкодувань.

Крім фінансових наслідків, такі помилки спотворюють облік трудових відносин та порушують принципи достовірності бухгалтерської інформації. Наприклад, помилкове зазначення податкового номера або ознаки доходу у додатках до податкової звітності може призвести до проблем з ідентифікацією платника, що в свою чергу унеможливило коректне зарахування сплачених податків до індивідуального податкового рахунку працівника [5, с. 48].

Запобігання таким помилкам вимагає не лише технічної грамотності бухгалтера, а й впровадження внутрішніх процедур контролю якості, автоматизації облікових процесів та регулярного оновлення знань відповідно до змін у

податковому законодавстві. У разі виявлення помилок надзвичайно важливо своєчасно подати уточнюючі звіти (Додаток 4ДФ або Д1), правильно застосувати ознаку «0» при анулюванні некоректних записів та дотримуватися передбачених законодавством строків подання повідомлень про прийняття на роботу.

Узагальнюючи результати аналізу організації податкового обліку доходів працівників у Державній установі «Територіальне медичне об'єднання МВС України по м. Києву та Київській області», слід відзначити високий рівень структурованості та формалізованості цього процесу. Облік ведеться відповідно до вимог чинного законодавства України, з дотриманням принципів системності, прозорості та своєчасності. Фіксація даних про доходи працівників, нарахування податків і зборів, а також звітність здійснюються за уніфікованими формами, що дозволяє забезпечити достовірність податкової інформації, належний рівень соціального захисту персоналу та виконання фіскальних зобов'язань перед державою.

Водночас функціонування податкового обліку не позбавлене ризиків, пов'язаних із людським фактором, складністю звітних форм і частими змінами в законодавстві. Аналіз типових помилок, що виникають у процесі подання податкової звітності, підтверджує необхідність впровадження дієвих механізмів внутрішнього контролю, автоматизації облікових процедур і системного підвищення кваліфікації бухгалтерських працівників. Такий підхід дозволить зменшити ймовірність порушень, мінімізувати фінансові санкції та забезпечити стабільність і правову визначеність у сфері оподаткування трудових доходів у бюджетній установі.

2.2. Облік доходів самозайнятих осіб та фізичних осіб-підприємців

У сучасній економіці України значну роль відіграють самозайняті особи та фізичні особи-підприємці (ФОП), діяльність яких є важливим джерелом зайнятості

населення, розвитку малого бізнесу та наповнення бюджету. Рациональна організація обліку їхніх доходів сприяє не лише забезпеченню прозорості підприємницької діяльності, але й правильному визначенню податкових зобов'язань, що має суттєве значення в умовах реформування податкової системи.

Фізичні особи-підприємці можуть обирати одну з двох систем оподаткування – спрощену (єдиний податок) або загальну (із сплатою податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску). Від вибору системи оподаткування залежать вимоги до ведення обліку, форма податкової звітності та строки її подання. На спрощеній системі підприємці першої та другої груп зобов'язані вести лише облік доходів, а третя група – облік доходів і витрат (за бажанням – із ПДВ або без). На загальній системі облік ведеться за касовим методом із відображенням усіх господарських операцій у Книзі обліку доходів і витрат [59, с. 771].

Обрана система оподаткування визначає не лише податкове навантаження, а й обсяг облікових обов'язків фізичної особи-підприємця. Важливо враховувати, що правила ведення обліку та склад податкової звітності є диференційованими для кожної групи платників, що потребує ретельного підходу до вибору відповідного режиму.

Таблиця 2.7 - Класифікація самозайнятих осіб та ФОП за системами оподаткування

Система оподаткування	Група	Основні характеристики	Ставки податків
Спрощена система	I	ФОП без найманих працівників, дохід до 1,118,900 грн	ЄП: 10% ПМ; ЄСВ: 22% МЗП; ВЗ: 800 грн/міс
	II	ФОП з найманими (до 10 осіб), дохід до 5,004,000 грн	ЄП: 20% ПМ; ЄСВ: 22% МЗП; ВЗ: 800 грн/міс
	III	Без обмежень щодо працівників, дохід до 7,002,000 грн	ЄП: 5% або 3% + ПДВ; ЄСВ: 22% МЗП; ВЗ: 1%
Загальна система		Без обмежень щодо доходу та працівників	ПДФО: 18%; ЄСВ: 22% МЗП; ВЗ: 5%

Джерело: [42]

Аналіз таблиці 2.7 свідчить про наявність двох основних підходів до оподаткування самозайнятих осіб та фізичних осіб-підприємців в Україні:

спрощеної та загальної систем. Спрощена система розподіляється на три групи, кожна з яких має чітко визначені критерії щодо обсягу річного доходу, наявності найманих працівників та ставок податків. Такий підхід забезпечує гнучкість для малого підприємництва, зменшує адміністративний тиск і спрощує ведення податкового обліку. Наприклад, ФОП першої групи, які не мають найманих працівників і здійснюють незначну господарську діяльність, сплачують фіксовану суму єдиного податку в розмірі 10% від прожиткового мінімуму та мінімальний ЄСВ. Друга група дає змогу працювати з працівниками (до 10 осіб) і передбачає вищу граничну межу доходу, що дозволяє розширювати діяльність. Третя група, у свою чергу, є універсальною і підходить як для малого, так і для середнього бізнесу: вона допускає необмежену кількість найманих осіб та пропонує вибір між фіксованою ставкою 5% або 3% у поєднанні з ПДВ. Водночас, незалежно від групи, обов'язковим залишається сплата єдиного соціального внеску, нарахованого на базі мінімальної заробітної плати [42, с. 63].

Загальна система оподаткування підходить для ФОП із високими доходами або значними витратами, які доцільно враховувати для зменшення податкового навантаження. Вона передбачає облік за касовим методом, сплату податку на доходи фізичних осіб за ставкою 18%, військового збору (5%) та ЄСВ. Така модель є складнішою в адмініструванні, однак забезпечує більшу свободу в управлінні витратами.

Система оподаткування, обрана підприємцем, безпосередньо впливає на характер його взаємодії з податковими органами, обсяг податкових зобов'язань, доступні методи обліку та перспективи масштабування бізнесу. Знання класифікації дозволяє суб'єктам господарювання оптимізувати свої витрати та забезпечити відповідність законодавчим вимогам, обираючи найбільш доцільну модель обліку та оподаткування залежно від специфіки діяльності.

Таблиця 2.8 – Порівняльна характеристика оподаткування доходів самозайнятих осіб та ФОП

Категорія платника	ПДФО	ЄСВ	Військовий збір	Строки сплати	Звітність
ФОП на спрощеній системі	Не сплачується	22% МЗП	I–II група: 800 грн/міс; III група: 1% від доходу	ЄСВ та ВЗ: щомісячно до 20 числа; Єдиний податок: щоквартально	Декларація платника ЄП
ФОП на загальній системі	18% від чистого доходу	22% МЗП	5% від чистого доходу	ПДФО та ВЗ: протягом 10 днів після подання декларації; ЄСВ: щоквартально до 20 числа	Декларація про майновий стан і доходи
Самозайнята особа	18% від чистого доходу	22% МЗП	5% від чистого доходу	Аналогічно ФОП на загальній системі	Декларація про майновий стан і доходи

Джерело: [19, 25]

Порівняльна характеристика, наведена в таблиці 2.8, дає змогу чітко визначити ключові відмінності у податковому навантаженні та звітності між самозайнятими особами та фізичними особами-підприємцями (ФОП) на різних системах оподаткування. ФОП на спрощеній системі мають найменше податкове навантаження: не сплачують ПДФО, а розмір військового збору фіксований (800 грн/міс або 1% від доходу). Єдиний податок та єдиний соціальний внесок справляються за спрощеними ставками та звітуються у декларації платника єдиного податку, що зменшує обсяг облікової роботи.

Натомість ФОП на загальній системі та самозайняті особи зобов'язані сплачувати ПДФО і військовий збір від чистого доходу, що вимагає ретельного ведення обліку витрат. Обидві категорії мають однакові строки подання звітності та аналогічні вимоги до сплати ЄСВ. Однак особливістю самозайнятих є те, що вони не підпадають під вимоги щодо реєстрації ФОП, але мають такі ж податкові зобов'язання, що й підприємці на загальній системі [25, с. 296].

Таким чином, вибір податкового статусу - самозайнята особа чи фізична особа-підприємець на певній системі оподаткування - визначає не лише податкове навантаження, а й ступінь складності облікових процедур і обсяг взаємодії з податковими органами. Раціональне структурування податкової моделі дає змогу

мінімізувати ризики недотримання вимог законодавства, водночас забезпечуючи оптимальні умови для здійснення підприємницької діяльності.

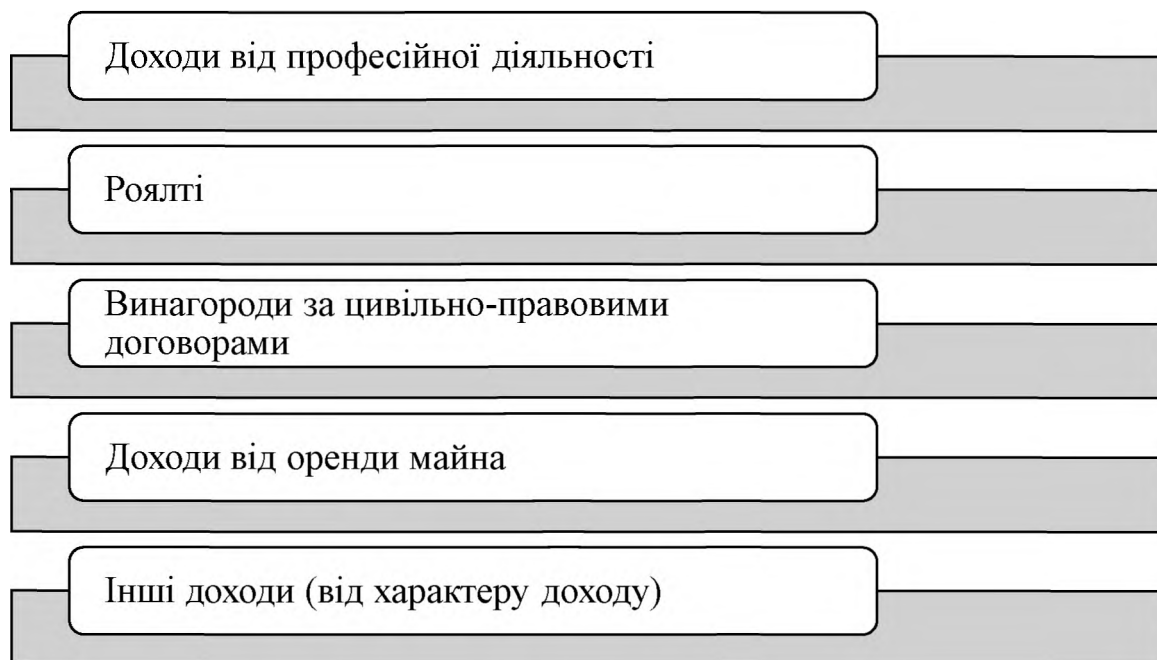

Рисунок 2.1 - Види доходів, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування самозайнятих осіб

Джерело: [8]

Рисунок 2.1 демонструє структуру доходів, які враховуються при визначенні об'єкта оподаткування самозайнятих осіб, що є важливим елементом у контексті податкового регулювання та обліку доходів фізичних осіб. Згідно з чинним законодавством України, самозайняті особи зобов'язані декларувати не лише основні джерела прибутку, але й інші види надходжень, які мають ознаки доходу.

Ключове місце займають доходи від професійної діяльності, що є базовою формою отримання прибутку для більшості самозайнятих осіб (адвокатів, нотаріусів, аудиторів тощо). Роялті як форма винагороди за використання об'єктів інтелектуальної власності також підлягає оподаткуванню і враховується в складі загального доходу. Винагороди за цивільно-правовими договорами (договори підряду, надання послуг) мають епізодичний характер, проте можуть становити значну частку в сукупному доході особи. Доходи від оренди майна охоплюють надходження від здавання нерухомого чи рухомого майна в тимчасове користування, що передбачає необхідність податкового обліку таких операцій. Інші

доходи - це широка категорія, яка охоплює будь-які інші надходження, що не мають чітко визначеної класифікації, але підпадають під критерії об'єкта оподаткування згідно з Податковим кодексом України.

Наведена класифікація охоплює весь спектр потенційних джерел доходу самозайнятих осіб, що забезпечує повноту обліку та прозорість у процесі нарахування і сплати податків. Це дозволяє підвищити ефективність податкового контролю, сприяє забезпеченню фіскальної дисципліни та створює умови для більш справедливої системи оподаткування.

Система оподаткування самозайнятих осіб передбачає чітке розмежування доходів за критерієм їхнього зв'язку з професійною діяльністю. До бази оподаткування однозначно включаються доходи, які прямо впливають з основного виду діяльності, як-от: винагороди за виконані роботи або надані послуги, роялті та інші надходження, отримані в межах виконання професійних обов'язків. Доходи від цивільно-правових договорів також оподатковуються, якщо вони є частиною підприємницької чи самозайнятої діяльності.

Особливу увагу слід приділяти доходам від оренди майна: вони підлягають оподаткуванню лише в тому разі, якщо орендоване майно безпосередньо використовується у професійній діяльності. Це вимагає документального підтвердження та обґрунтування економічної доцільності. Найбільш складною для класифікації є категорія «інші доходи», яка потребує індивідуального підходу - аналізу кожного випадку на предмет його відповідності критеріям оподаткованого доходу [3, с. 195].

Таким чином, формування податкової бази самозайнятої особи передбачає не лише ведення обліку отриманих надходжень, а й їх аналітичну оцінку з урахуванням характеру, періодичності та професійного призначення доходів. Такий підхід забезпечує неухильне дотримання норм податкового законодавства та сприяє прозорості фінансової звітності. У цьому контексті важливо також правильно організувати подання звітної документації, що є невід'ємною складовою податкової дисципліни.

Таблиця 2.9 – Звітні документи, що подаються самозайнятими особами та ФОП

Тип форми	Хто подає	Строк подання	Особливості заповнення
Декларація про майновий стан і доходи	ФОП на загальній системі; самозайняті особи	До 1 травня наступного року	Вказуються всі доходи та витрати за рік
Податкова декларація платника єдиного податку	ФОП на єдиному податку (I–III група)	До 1 березня наступного року	Вказуються доходи, отримані протягом року
Звіт з ЄСВ	Усі ФОП та самозайняті особи	До 10 лютого наступного року	Вказується сума нарахованого ЄСВ за рік

Джерело: [19]

Аналіз звітних документів, що подаються самозайнятими особами та фізичними особами – підприємцями (ФОП), демонструє структуровану та регламентовану систему податкової звітності в Україні, яка враховує специфіку обраної системи оподаткування. ФОП на загальній системі оподаткування та самозайняті особи зобов'язані щороку до 1 травня подавати декларацію про майновий стан і доходи, яка містить інформацію про всі доходи, витрати та суми податкових зобов'язань. Такий підхід забезпечує повноту обліку фінансових результатів діяльності та є основою для нарахування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору.

У свою чергу, фізичні особи – підприємці на спрощеній системі оподаткування (I–III група) подають податкову декларацію платника єдиного податку до 1 березня року, що настає за звітним. У цій формі зазначаються лише обсяги доходів, без детального обліку витрат, що спрощує облік для малого бізнесу та знижує адміністративне навантаження.

Окремо слід підкреслити важливість звітності з єдиного соціального внеску (ЄСВ), яка є обов'язковою для всіх категорій ФОП та самозайнятих осіб. Подання звіту з ЄСВ до 10 лютого наступного року дозволяє контролювати повноту сплати внесків до системи соціального страхування та гарантує набуття пенсійних та інших соціальних прав у майбутньому.

Систематизованість звітних форм та чітко визначені строки їх подання є

важливим елементом податкової дисципліни, сприяють прозорості підприємницької діяльності та забезпечують ефективне адміністрування податків і зборів у межах діючого законодавства України. [35].

Узагальнюючи результати аналізу, можна дійти висновку, що система оподаткування самозайнятих осіб і фізичних осіб-підприємців в Україні є багатокомпонентною, адаптивною та зорієнтованою на особливості підприємницької діяльності. Наявність вибору між спрощеною та загальною системами дозволяє суб'єктам господарювання оптимізувати податкове навантаження залежно від обсягів доходів, наявності працівників та організаційної складності бізнесу. Кожна модель передбачає відмінний порядок обліку, ставки податків і строки звітності, що вимагає відповідального підходу до вибору системи та належної організації бухгалтерських процесів.

Важливо, що механізми податкового обліку передбачають систематичне декларування доходів, подання звітності з єдиного соціального внеску, а також документування усіх джерел надходжень, що підпадають під критерії об'єкта оподаткування. Такий підхід забезпечує не лише законність фінансової діяльності, а й підвищує рівень фіскальної дисципліни та прозорості у взаємодії з контролюючими органами. Надалі удосконалення цифрових інструментів звітності, спрощення процедур обліку для мікробізнесу та стабільність законодавчих вимог залишаються ключовими факторами для підвищення ефективності адміністрування доходів самозайнятих осіб і ФОП в Україні.

2.3. Особливості відображення в бухгалтерському обліку інших доходів фізичних осіб

В системі бухгалтерського обліку особливе місце займає облік інших доходів фізичних осіб, які не пов'язані з трудовими відносинами. Такі доходи включають різноманітні джерела: подарунки, спадщину, орендну плату, дивіденди, доходи від

продажу майна, іноземні доходи тощо. Відображення цих надходжень у бухгалтерському обліку потребує уважного підходу, з огляду на специфіку їх оподаткування та нормативне регулювання. Відображення цих надходжень у бухгалтерському обліку потребує уважного підходу, з огляду на специфіку їх оподаткування та нормативне регулювання. Для кращого розуміння податкових особливостей таких доходів доцільно проаналізувати їх класифікацію та фіскальне навантаження в узагальненому вигляді, що представлено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Види інших доходів фізичних осіб та їх податкове трактування

Вид доходу	Ставка ПДФО	Ставка ВЗ	Податкові пільги
Подарунки	0% або 18%	0% або 5%	Не оподатковуються, якщо вартість не перевищує 25% мінімальної зарплати; понад цю суму — оподатковується
Спадщина	0% / 5% / 18%	0% / 5%	Ставка залежить від ступеня споріднення та виду майна
Дивіденди	5% (від резидентів) / 9% (від нерезидентів)	5%	Ставка залежить від джерела доходу
Орендна плата	18%	5%	Можливе застосування податкової знижки на суму витрат, пов'язаних з утриманням майна
Доходи від продажу майна	0% / 5% / 18%	0% / 5%	Ставка залежить від виду майна та кількості продажів протягом року
Іноземні доходи	18%	5%	Можливе застосування механізму уникнення подвійного оподаткування за наявності відповідної угоди між країнами

Джерело: [19]

Види інших доходів фізичних осіб демонструють складну й диференційовану систему податкового регулювання, яка потребує уважного підходу з боку як платників, так і бухгалтерів. Доходи від подарунків, спадщини, дивідендів, оренди, операцій з майном та отримані з-за кордону мають різні ставки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) і військового збору (ВЗ), а також особливі умови їх оподаткування. Наприклад, подарунки не оподатковуються, якщо їх вартість не перевищує 25% мінімальної зарплати, тоді як доходи від спадщини чи продажу майна оподатковуються залежно від ступеня споріднення або кількості угод.

При декларуванні іноземних доходів, виникає необхідність врахування міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування, що передбачає відповідне підтвердження сплати податків за кордоном. Крім того, орендна плата може бути підставою для використання податкової знижки, що впливає на остаточну суму зобов'язань перед бюджетом [24, с. 121].

Важливо, що у всіх випадках необхідним є документальне підтвердження доходу, правильне його відображення в обліку та коректне застосування ставок. Помилки в класифікації джерела доходу або в розрахунку податків можуть призвести до фінансових санкцій або втрати права на пільги. Тому облік таких доходів вимагає системності, знання чинного законодавства та обізнаності у сфері міжнародного податкового права. У контексті податкового обліку це забезпечує як прозорість доходів громадян, так і наповнення бюджету відповідно до принципів справедливого оподаткування.

Для деталізації механізму бухгалтерського відображення таких доходів доцільно звернутися до таблиці 2.11, яка систематизує порядок обліку надходжень, що не мають характеру трудових. У ній розкрито особливості нарахування, утримання податків, а також специфіку проведення розрахунків залежно від способу виплати (готівка або безготівкова форма), що дозволяє забезпечити коректне відображення таких операцій у фінансовій звітності.

Таблиця 2.11 – Порядок відображення в обліку доходів, що не пов'язані з трудовими відносинами

Операція	Нарахування	Утримання податків	Спосіб виплати	Бухгалтерські проводки
Виплата дивідендів	Після затвердження загальними зборами	ПДФО, ВЗ	Безготівково або готівкою	Нарахування Дт 443 Кт 671, Виплата Дт 671 Кт 311
Оренда майна у фізособи	Щомісячно за договором	ПДФО, ВЗ	Готівково або безготівково	Нарахування Дт 92 Кт 685, Виплата Дт 685 Кт 311
Роялті	За договором	ПДФО, ВЗ	Безготівково	Нарахування Дт 92 Кт 685, Виплата Дт 685 Кт 311

Продовження таблиці 2.11

Виплата готівкою	Видача через касу	ПДФО, ВЗ	Готівково	Виплата Дт 685 Кт 301
Виплата на картку	Перерахування на банківський рахунок	ПДФО, ВЗ	Безготівково	Виплата Дт 685 Кт 311

Джерело: [41, 54]

Таблиця 2.11 висвітлює послідовність бухгалтерського обліку операцій з доходами фізичних осіб, що не мають характеру трудових, а саме дивіденди, роялті, орендна плата, грошові виплати готівкою або на банківський рахунок. Усі ці операції супроводжуються стандартними етапами: нарахуванням, утриманням податків (ПДФО та військового збору), вибором способу виплати та проведенням відповідних бухгалтерських записів.

Важливо, приділяти правильному відображенню господарських операцій за відповідними бухгалтерськими рахунками. Наприклад, при виплаті дивідендів використовуються рахунки 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді», 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами», а при операціях з орендою або роялті - 92 «Адміністративні витрати» та 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Це дозволяє не лише точно фіксувати розрахунки з фізичними особами, а й формувати правильну податкову базу та звітність.

Утримання ПДФО та військового збору має бути своєчасним і коректним, з урахуванням чинних ставок і строків перерахування. Оскільки такі доходи не є заробітною платою, до них застосовуються особливості податкового обліку, зокрема щодо пільг, обмежень за сумою, а також форм податкової звітності. Наприклад, підприємство зобов'язане відображати податкові утримання в об'єднаній звітності (податковий розрахунок із додатками 4ДФ і Д1). Крім того, поділ способів виплати - готівковий або безготівковий, оскільки це впливає на відповідні рахунки обліку (301 - каса, 311 - поточний рахунок), а також на вимоги до підтвердних документів: видаткові касові ордери, банківські платіжні доручення, акти прийому-передачі послуг тощо [16].

Загалом, дотримання уніфікованого порядку відображення таких операцій у бухгалтерському обліку дозволяє підприємству дотримуватись принципів

прозорості, відповідності, законності та забезпечує ефективне податкове адміністрування доходів фізичних осіб, що не пов'язані з трудовою діяльністю. Щоб забезпечити точність та своєчасність відображення податкових зобов'язань у фінансовому обліку, важливо правильно формувати бухгалтерські проводки, що стосуються нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб і військового збору. Такий порядок деталізовано в таблиці 2.12, яка систематизує типові облікові записи за основними операціями з виплати інших доходів фізичним особам.

Таблиця 2.12 – Порядок відображення в обліку податків із інших доходів фізичних осіб

Операція	Нарахування доходу	Утримання ПДФО та ВЗ	Сплата податків до бюджету
Нарахування дивідендів	Дт 443 Кт 671	Дт 671 Кт 641 Дт 671 Кт 642	Дт 641 Кт 311 (ПДФО) Дт 642 Кт 311 (ВЗ)
Оренда майна у фізособи	Дт 92 Кт 685	Дт 685 Кт 641 Дт 685 Кт 642	Дт 641 Кт 311 (ПДФО) Дт 642 Кт 311 (ВЗ)
Роялті	Дт 92 Кт 685	Дт 685 Кт 641 Дт 685 Кт 642	Дт 641 Кт 311 (ПДФО) Дт 642 Кт 311 (ВЗ)

Джерело: [16]

Результати аналізу Таблиці 2.12 свідчать про наявність системного та уніфікованого підходу до бухгалтерського обліку операцій з нарахування доходів фізичним особам, які не є оплатою праці, а саме дивідендів, орендної плати та роялті. Всі операції логічно структуровані за трьома основними етапами: нарахування доходу, утримання податків (ПДФО та військового збору) та їх своєчасна сплата до бюджету. Такий порядок сприяє узгодженості між бухгалтерським і податковим обліком, знижує ризики виникнення податкових порушень і забезпечує належну фінансову звітність.

На кожному етапі використовується чітке розмежування бухгалтерських рахунків. Нарахування доходу відображається проведеннями за дебетом рахунків витрат (443 або 92) та кредитом рахунків розрахунків (671 або 685), залежно від характеру операції. Утримання податків проводиться через відображення сум ПДФО та військового збору на рахунках 641 і 642 відповідно, що забезпечує аналітичний контроль за кожним видом зобов'язань. Остаточна сплата податків до

бюджету фіксується через зменшення зобов'язань (641, 642) та зменшення грошових коштів на рахунку 311.

Уніфікація механізму бухгалтерських проводок для різних видів доходів дозволяє уникнути плутанини при їх обліку, а також забезпечує коректне формування податкової звітності (форми № 4ДП, 4ПП, 051ДП та інші). Наявність системного підходу до відображення таких операцій також спрощує внутрішній контроль і сприяє оперативній перевірці дотримання строків перерахування податкових зобов'язань. Це особливо актуально в умовах підвищеної уваги з боку податкових органів до оподаткування пасивних доходів фізичних осіб.

Таблиця демонструє приклад ефективної організації бухгалтерського процесу з урахуванням податкових зобов'язань, що не лише забезпечує дотримання норм чинного законодавства, а й сприяє фінансовій стабільності підприємства, його прозорості та підзвітності перед державою. Таблиця 2.13 узагальнює ключові особливості оподаткування іноземних доходів фізичних осіб.

Таблиця 2.13 - Особливості оподаткування іноземних доходів фізичних осіб

Показник	Опис
Види іноземних доходів	Заробітна плата, дивіденди, роялті, інші пасивні доходи
Курс перерахунку	Офіційний курс НБУ на дату отримання
Податкові кредити	Зарахування податку, сплаченого за кордоном
Обов'язок декларування	Декларація до 1 травня наступного року
Строки сплати податків	До 1 серпня наступного року

Джерело: [22]

Особливості оподаткування іноземних доходів фізичних осіб в Україні регулюються положеннями Податкового кодексу та мають важливе значення для забезпечення фіскальної справедливості й запобігання ухиленню від оподаткування. До іноземних доходів належать виплати, отримані за межами України, зокрема заробітна плата, дивіденди, роялті, відсотки, інші пасивні доходи. Їх перерахунок у гривневий еквівалент здійснюється за офіційним курсом Національного банку України на дату фактичного надходження коштів, що визначає базу оподаткування для ПДФО та військового збору.

Фізичні особи, які отримують такі доходи, зобов'язані подавати річну

податкову декларацію до 1 травня року, наступного за звітним, з відповідним відображенням усіх іноземних надходжень. Важливим елементом механізму є можливість використання податкового кредиту, тобто зарахування податку, вже сплаченого за кордоном, якщо міждержавними угодами передбачено уникнення подвійного оподаткування. Це дає змогу зменшити податкове навантаження та гарантує платнику дотримання принципу податкової рівності.

Своєчасна сплата податкових зобов'язань до 1 серпня є завершальним етапом процедури, що підвищує податкову прозорість та формує культуру добровільного декларування. У цілому, дотримання вимог щодо оподаткування іноземних доходів забезпечує узгодженість податкової політики з міжнародними стандартами, сприяє інтеграції України у світовий економічний простір та знижує ризики виникнення конфліктів з податковими органами [22, с. 421].

Подальший аналіз доцільно спрямувати на вивчення процедурного аспекту звітування, зокрема відображення інших доходів фізичних осіб у податковій звітності, що дозволяє оцінити ступінь облікової прозорості та відповідність вимогам чинного законодавства.

Таблиця 2.14 - Відображення інших доходів фізичних осіб у податковій звітності

Вид доходу	Форма звітності	Особливості заповнення
Дивіденди, оренда, роялті	Податковий розрахунок сум доходу нарахованого на користь платників податків фіз осіб	Вказуються суми нарахованого доходу та утриманих податків; подається щоквартально
Іноземні доходи	Декларація про майновий стан	Вказуються суми доходів у гривнях за курсом НБУ; подається до 1 травня наступного року
Подарунки, спадщина	Декларація про майновий стан	Вказуються суми доходів та сплачених податків; подається до 1 травня наступного року

Джерело: [28]

Отже, відображення інших доходів фізичних осіб у податковій звітності залежить від характеру джерела доходу, статусу платника податків і способу отримання коштів. Доходи у вигляді дивідендів, орендної плати та роялті, як правило, підлягають оподаткуванню через податкового агента, тому

відображаються у податковому розрахунку сум доходу нарахованого на користь платників податків фіз осіб, яке подається щоквартально. У цих звітах зазначаються як суми нарахованого доходу, так і утримані з них податки - податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір (ВЗ). Це дозволяє податковим органам своєчасно отримувати інформацію про доходи платників, нарахування податків і їх сплату до бюджету.

Іноземні доходи, а також доходи у вигляді спадщини чи подарунків, декларуються безпосередньо самими платниками шляхом подання річної декларації про майновий стан і доходи. Такі доходи, як правило, не мають податкового агента в Україні, тому відповідальність за правильність нарахування, конвертації (за курсом НБУ) та своєчасну сплату податків покладається безпосередньо на фізичну особу. Особливої уваги потребує точність визначення бази оподаткування та дотримання термінів подання декларації (до 1 травня року, наступного за звітним), оскільки порушення цих вимог може призвести до штрафних санкцій [41, с. 296].

Можна зазначити, що ефективне відображення інших доходів у податковій звітності відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової дисципліни. Воно дозволяє як контролюючим органам здійснювати моніторинг надходжень, так і фізичним особам - правильно виконувати свої податкові зобов'язання. Системність, своєчасність і точність звітування сприяють гармонізації внутрішньої податкової системи з міжнародними стандартами та підвищенню довіри до податкових інституцій.

Узагальнюючи результати аналізу, слід зазначити, що облік і оподаткування інших доходів фізичних осіб, не пов'язаних із трудовими відносинами, є складовою сучасної системи фінансового обліку, що потребує особливої уваги з огляду на різноманіття джерел, диференційовані ставки податків та особливості податкової звітності. Види таких доходів охоплюють дивіденди, оренду, роялті, подарунки, спадщину, доходи від операцій з майном і заробітки за кордоном, що відображає широкий спектр фінансових надходжень фізичних осіб. Системний підхід до їх класифікації, документального оформлення, коректного обліку та своєчасного

нарахування податків дозволяє забезпечити прозорість розрахунків з бюджетом і зменшити податкові ризики для підприємств та громадян.

Особливої важливості набуває правильне відображення таких доходів у бухгалтерському та податковому обліку, з урахуванням специфіки кожного джерела: ставок ПДФО і військового збору, наявності пільг, механізмів уникнення подвійного оподаткування тощо. Звітність за такими доходами подається або підприємствами як податковими агентами (у разі дивідендів, оренди, роялті), або безпосередньо фізичними особами у вигляді декларації про майновий стан. Це вимагає високого рівня податкової культури, знання чинного законодавства та належної організації внутрішнього фінансового контролю. Рационально побудована система обліку інших доходів не лише забезпечує відповідність законодавству, а й зміцнює податкову дисципліну та довіру до фіскальної системи.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ

3.1 Теоретичні основи організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві

Система оподаткування в Україні переживає складний період трансформації, викликаний як внутрішніми структурними недоліками, так і зовнішніми соціально-економічними потрясіннями. Однією з найхарактерніших проблем є надмірна фрагментованість і нестабільність системи податкових пільг, які часто не мають достатнього обґрунтування. Пільги переважно надавалися не галузям із високим економічним потенціалом, а окремим підприємствам, наближеним до владних структур. Така практика сприяла порушенню принципу рівності оподаткування, де фактично було створено нерівномірне податкове навантаження між суб'єктами господарювання.

Одним із основних джерел надходжень до державного бюджету є податок на доходи фізичних осіб ПДФО, який виконує не лише фіскальну, а й регуляторну функцію у перерозподілі доходів населення. Проте актуальним залишається питання правильного та своєчасного обчислення і сплати цього податку. База оподаткування ПДФО згідно з Податковим кодексом України визначається як загальний оподатковуваний дохід платника. Його сплачують самі фізичні особи або через податкових агентів, проте за рахунок доходів платника. Кожен вид доходу має власний порядок оподаткування, і саме тому правильне застосування законодавчих норм безпосередньо впливає як на суму податку, так і на фактичний дохід громадянина [56, с. 219].

У сучасних умовах зростає волатильність податкових надходжень, що створює загрозу посилення дефіциту державного бюджету. Такий дисбаланс обумовлений передусім зниженням доходів населення, що, у свою чергу, впливає

на зменшення обсягу ПДФО. Іншою критичною причиною є поширення практики податкових ухилень, зумовлених як економічною кризою, так і недосконалістю податкового адміністрування. У країнах з нестабільною економікою ухилення від сплати податків є реакцією на спробу громадян зберегти мінімальний рівень добробуту. Водночас непрозорість норм, їх часта зміна та складність інтерпретації призводять до неусвідомлених помилок при складанні звітності.

Питання контролю в сфері оподаткування доходів фізичних осіб набуває особливого значення. Метою податкового контролю є забезпечення достовірності розрахунків, своєчасності та повноти сплати ПДФО. Податковий контроль, згідно з чинним законодавством, поділяється на камеральний та виїзний. Камеральна перевірка здійснюється на основі податкової звітності, поданої платником податків, без його присутності, і має на меті перевірку логічної та арифметичної правильності розрахунків, відповідності форм та додатків, а також дотримання строків подання. Особливої уваги надається перевірці податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, яка містить інформацію про доходи фізичних осіб, нараховані та утримані податки, а також застосовані податкові пільги [32, с. 412].

У контексті сучасного адміністрування податків, значущим є системний підхід до організації податкового контролю, який враховує як законодавчі вимоги, так і практичні аспекти обробки даних. Це забезпечує виявлення помилок і порушень ще на етапі подання звітності, що підвищує ефективність податкового нагляду. Наочно окреслити ключові елементи та взаємозв'язки в межах такої системи дозволяє рисунок 3.1, що ілюструє принципи організації контролю оподаткування доходів фізичних осіб.

Рисунок демонструє комплекс принципів, що лежать в основі організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб, і є орієнтиром для побудови ефективної, прозорої та відповідальної податкової політики на підприємстві. Дотримання норм Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів є базовою умовою законності всієї системи контролю. Це включає не лише дотримання загальних фіскальних вимог, а й правильне

застосування податкових пільг, ставок і термінів.

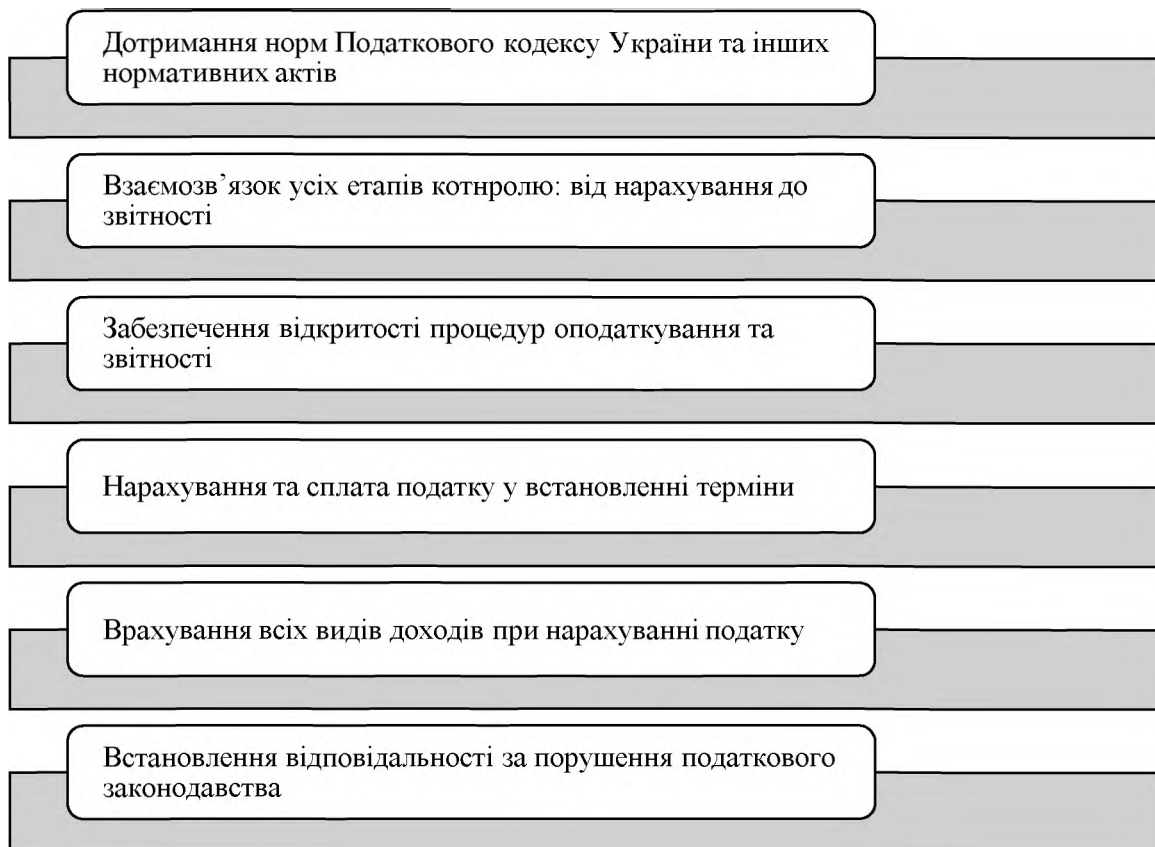

Рисунок 3.1 - Принципи організації системи контролю оподаткування доходів фізичних осіб

Джерело: [25]

Забезпечення логічного взаємозв'язку між усіма етапами контролю: від нарахування податку до його відображення у звітності. Такий підхід мінімізує ризики помилок або зловживань, адже будь-яке порушення на окремому етапі відображається на загальній структурі податкового процесу. Принцип відкритості передбачає доступність процедур оподаткування та звітності для перевірки з боку як внутрішніх, так і зовнішніх контролюючих органів. Прозорість процесів сприяє формуванню довіри між податковими органами та платниками податків і знижує рівень тіньових схем.

Принцип своєчасності охоплює чітке дотримання встановлених термінів нарахування та сплати податку, що є необхідною умовою для забезпечення стабільності бюджетних надходжень. Натомість принцип повноти охоплення доходів гарантує, що всі види доходів фізичних осіб, незалежно від джерела чи форми їх виплати, підлягають оподаткуванню згідно з чинним законодавством.

Встановлення відповідальності виконує стримувальну функцію. Наявність санкцій за порушення податкового законодавства стимулює підприємства до точного та добросовісного виконання своїх зобов'язань. Зрештою, дотримання цих принципів у сукупності забезпечує належний рівень податкової дисципліни, зменшує ризики ухилення від сплати податків та формує основу для ефективного функціонування податкової системи в цілому [25, с. 297].

З огляду на це, наступним кроком є аналіз практичного механізму реалізації згаданих принципів через внутрішній контроль на підприємстві. У цьому контексті доцільним є розгляд основних етапів внутрішнього контролю оподаткування доходів фізичних осіб, які відображено на рисунку 3.2.

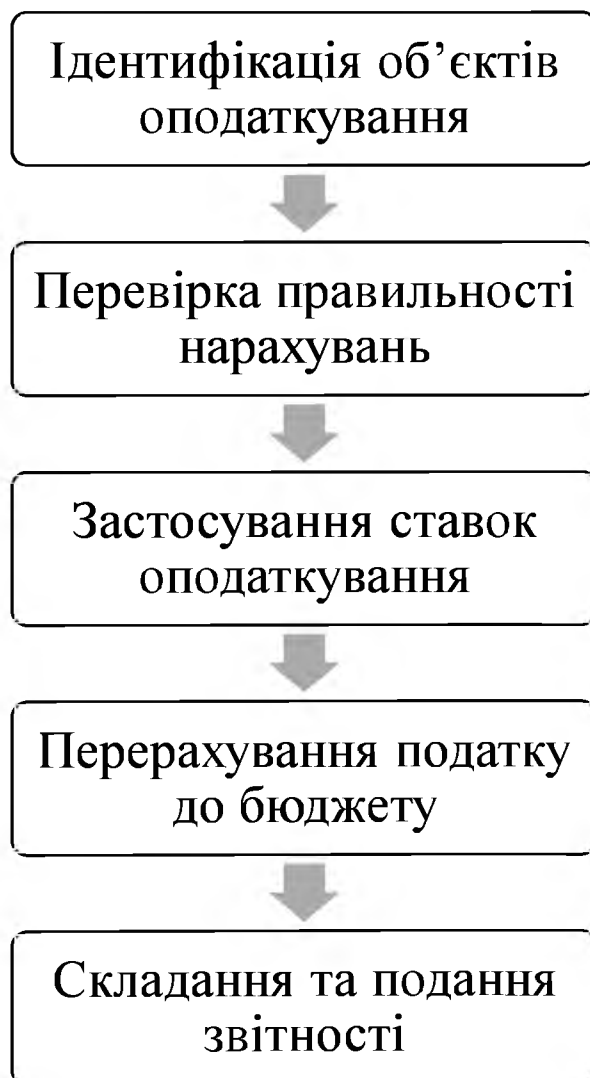

Рисунок 3.2 - Основні етапи внутрішнього контролю оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві

Джерело: [56]

В умовах зростання вимог до доброчесного ведення бізнесу та посилення фіскального контролю особливого значення набуває впорядкування процедур, які охоплюють увесь цикл адміністрування податків із доходів працівників. У цьому контексті кожен етап внутрішнього контролю виконує окрему функцію, що сприяє зниженню ризиків податкових порушень і забезпеченню своєчасного виконання зобов'язань перед бюджетом.

Ідентифікація об'єктів оподаткування передбачає системний облік усіх видів доходів, що нараховуються працівникам підприємства. До таких доходів належать заробітна плата, премії, матеріальна допомога, виплати за договорами цивільно-правового характеру, а також інші форми грошової та негрошової винагороди. Правильне визначення об'єктів оподаткування є підґрунтям для подальших дій щодо розрахунку та утримання ПДФО.

Перевірка правильності нарахувань забезпечує контроль за точністю розрахунків нарахованих сум доходів. Особлива увага приділяється обчисленню заробітної плати з урахуванням надбавок, доплат, індексацій та інших складових. Виявлення арифметичних або методичних помилок на цьому етапі дозволяє попередити хибні податкові нарахування й уникнути потенційних санкцій з боку контролюючих органів [18, с. 52].

На наступному етапі здійснюється застосування ставок оподаткування, що передбачає перевірку відповідності ставок ПДФО, які були використані в розрахунках, чинному законодавству. Залежно від рівня доходу або наявності пільг, ставка податку може варіюватися. Отже, контроль цього аспекту є необхідним для правильного нарахування податкового зобов'язання.

Нарахування та утримання податку - це етап, на якому безпосередньо розраховується сума податку, що підлягає сплаті з кожного працівника, та здійснюється її утримання із доходів. Помилки на цій стадії можуть спричинити недоїмки або переплати, що порушує бюджетну дисципліну та може негативно вплинути на імідж підприємства.

Після утримання податку підприємство зобов'язане перерахувати податок до бюджету. Своєчасність цієї операції є критичною, адже порушення строків

перерахування тягне за собою фінансову відповідальність у вигляді штрафів і пені. Тому контроль цього етапу включає перевірку банківських платіжних доручень, термінів сплати та реквізитів одержувача.

Завершальним етапом є складання та подання звітності, в межах якого формуються звітні документи, зокрема податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, яка містить інформацію про доходи фізичних осіб, утриманий податок і надані пільги. Подання звітності повинно здійснюватися у встановлені строки та відповідно до вимог щодо структури, реквізитів і способу подання [56, с. 220].

Організація ефективного внутрішнього контролю за оподаткуванням доходів фізичних осіб потребує чіткої послідовності дій на кожному з етапів – від обліку доходів до звітності. Упорядкована система контролю дозволяє підприємству мінімізувати податкові ризики, дотримуватися фіскальної дисципліни та уникати санкцій. Крім того, вона сприяє формуванню довіри з боку працівників, державних органів і партнерів, що є додатковою конкурентною перевагою у довгостроковій перспективі.

Однак, навіть за наявності формалізованих процедур, на практиці не виключені порушення, пов'язані з помилками в обліку, неправильним нарахуванням податку або несвоєчасним поданням звітності. Виявлення й аналіз таких недоліків є важливою умовою для удосконалення контролюючих механізмів. У цьому контексті доцільно розглянути типові порушення, які виникають при оподаткуванні доходів фізичних осіб, та їх потенційні наслідки для підприємства.

Таблиця 3.1 - Основні порушення при оподаткуванні доходів фізичних осіб та їх наслідки

Порушення	Можливі наслідки
Неправильне нарахування доходів	Заниження або завищення податкових зобов'язань
Застосування невірних ставок оподаткування	Недоплата або переплата податку
Несвоєчасне перерахування податку до бюджету	Нарахування штрафних санкцій та пені

Неповне або несвоєчасне подання звітності	Адміністративна відповідальність, блокування податкових накладних
Відсутність внутрішнього контролю	Підвищений ризик виявлення порушень під час перевірок контролюючими органами

Джерело: [3]

Забезпечення належного порядку оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) є обов'язковою складовою системи фінансового управління на підприємстві. Водночас аналіз практики функціонування суб'єктів господарювання вказує на наявність численних порушень у сфері обчислення, сплати та звітності щодо ПДФО. Причинами таких відхилень найчастіше виступають організаційні, методологічні та кадрові чинники, які прямо впливають на достовірність податкового обліку. Розгляд основних порушень дозволяє оцінити рівень податкових ризиків та сформувати обґрунтовану модель управління ними.

Однією з найпоширеніших помилок у сфері адміністрування ПДФО є неправильне нарахування доходів фізичних осіб. Це порушення може бути наслідком недосконалого кадрового обліку, помилок у класифікації виплат (основна заробітна плата, премії, лікарняні, компенсаційні витрати тощо) або неузгодженості між бухгалтерією та іншими структурними підрозділами підприємства. В результаті цього виникають похибки у розрахунках бази оподаткування, що призводить до заниження або завищення податкових зобов'язань. У випадку заниження підприємство стає об'єктом фіскального донарахування, штрафних санкцій та пені, а у випадку завищення - зменшується розмір виплат на руки працівникам, що може стати підставою для трудових конфліктів і судових спорів.

Застосування невірних ставок оподаткування часто пов'язане з некоректним ідентифікуванням прав платника на пільгу, відсутністю актуалізації змін до податкового законодавства, а також низьким рівнем кваліфікації відповідальних працівників. Така ситуація зумовлює недоплату або переплату ПДФО, причому перший варіант загрожує штрафами за заниження податкових зобов'язань, а другий - ускладнює процес повернення переплаченого податку з бюджету та порушує принципи ефективності і раціональності податкового адміністрування [20, с. 182].

Несвоєчасне перерахування утриманого податку до бюджету найчастіше спричинене відсутністю чіткого графіку податкових платежів, недостатнім рівнем автоматизації облікових процесів або нестабільним фінансовим станом підприємства. Таке порушення прямо порушує вимоги Податкового кодексу України щодо термінів виконання податкових зобов'язань і тягне за собою нарахування штрафних санкцій та пені, які знижують чистий прибуток та призводять до зростання фінансового навантаження [33].

Основними причинами несвоєчасного або неповного подання звітності є технічні збої, відсутність процедур внутрішньої перевірки перед поданням, а також порушення регламенту документообігу. Як наслідок, підприємство підпадає під адміністративну відповідальність, а також може зазнати блокування податкових накладних, що фактично паралізує господарську діяльність, порушує фінансово-господарські зв'язки з контрагентами та ставить під загрозу виконання зобов'язань за договорами.

Найбільш комплексним порушенням є відсутність ефективної системи внутрішнього контролю за процесами оподаткування, що призводить до систематичного накопичення помилок на всіх етапах: від формування первинних документів до подання звітності. За відсутності належного контролю механізм виявлення й усунення помилок фактично не функціонує, що підвищує ризик виявлення порушень під час перевірок контролюючими органами. Результатом є серйозні фінансові втрати, репутаційні ризики, а також ускладнення в подальшому фінансовому плануванні та прогнозуванні податкових платежів.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, попри її важливу фіскальну та регуляторну роль, стикається з низкою суттєвих викликів - як інституційного, так і процедурного характеру. Надмірна фрагментованість податкових пільг, нестабільність нормативного поля, зростаюча волатильність податкових надходжень та поширення податкових ухилень суттєво знижують ефективність адміністрування ПДФО. Водночас недосконалість внутрішнього контролю на рівні підприємств сприяє накопиченню типових порушень - від неправильного

нарахування доходів до несвоєчасного подання звітності. Усе це ускладнює реалізацію принципів справедливості, своєчасності та повноти оподаткування.

З метою підвищення ефективності адміністрування ПДФО та забезпечення податкової дисципліни необхідним є впровадження комплексного підходу до контролю, який охоплює всі етапи - від обліку доходів до подання звітності. Ключову роль при цьому відіграє впровадження внутрішнього контролю, автоматизація облікових процесів, своєчасне оновлення нормативної бази та підвищення кваліфікації відповідальних працівників. Розбудова прозорості, стабільної та правової системи оподаткування доходів фізичних осіб має стати пріоритетом податкової політики, спрямованої не лише на наповнення бюджету, а й на забезпечення соціальної довіри, зниження рівня тінізації та сталий економічний розвиток.

3.2 Внутрішній та зовнішній контроль оподаткування доходів фізичних осіб на підприємстві

Система оподаткування доходів фізичних осіб є одним з ключових елементів фіскальної політики держави, що безпосередньо впливає на соціально-економічну стабільність, наповнення бюджету та легальність трудових відносин. У цьому контексті важливою складовою виступає організація належного контролю за правильністю нарахування, утримання і перерахування податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) як на рівні підприємства, так і з боку контролюючих органів.

Внутрішній контроль оподаткування ПДФО здійснюється безпосередньо на самому підприємстві. Його метою є забезпечення повноти й достовірності обліку доходів працівників, своєчасності утримання та перерахування податкових зобов'язань до бюджету, а також запобігання податковим ризикам і санкціям. Цей контроль охоплює декілька основних напрямів: перевірку правильності ведення кадрового та бухгалтерського обліку, актуальність застосування податкових ставок,

правильність нарахування пільг, а також дотримання термінів подання податкової звітності. Організація ефективного внутрішнього контролю ґрунтується на нормативних документах підприємства (наказах, посадових інструкціях, положеннях про облікову політику) і може включати як регулярний самоконтроль бухгалтера, так і внутрішні аудити з боку служби внутрішнього контролю чи незалежних аудитів [53, с. 76].

Зовнішній контроль над оподаткуванням доходів фізичних осіб на підприємстві реалізується органами державної податкової служби, а також іншими органами контролю (наприклад, Держпраці, Рахунковою палатою у випадках державного сектора). Його функція полягає у виявленні можливих порушень податкового законодавства, заниження бази оподаткування, фактів виплати «тіньової» заробітної плати та ухилення від податкових зобов'язань. Зовнішній контроль може проводитись у формі камеральних, документальних (планових і позапланових), виїзних перевірок. За результатами таких перевірок суб'єкти господарювання можуть бути притягнуті до фінансової, адміністративної чи навіть кримінальної відповідальності, у разі встановлення порушень.

Для повнішого розуміння функціонального розподілу обов'язків та особливостей реалізації контрольних процедур доцільним є порівняльний аналіз внутрішнього та зовнішнього контролю оподаткування ПДФО (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Особливості внутрішнього та зовнішнього контролю розрахунків за ПДФО

Критерій	Внутрішній контроль	Зовнішній контроль
Суб'єкти контролю	Бухгалтерія, внутрішній аудитор, керівництво	Податкова служба, Державна аудиторська служба
Мета	Забезпечення правильності нарахування та сплати ПДФО, виявлення помилок і ризиків	Перевірка дотримання податкового законодавства, виявлення порушень
Частота	Регулярно (щомісяця, щокварталу)	Планові або позапланові перевірки
Методи	Самоаудит, тестування, внутрішні перевірки	Камеральні, документальні, виїзні перевірки
Результати	Внутрішні звіти, рекомендації, коригування	Акти перевірки, податкові повідомлення-рішення

Джерело: [56]

Порівняльний аналіз внутрішнього та зовнішнього контролю оподаткування доходів фізичних осіб засвідчує їх взаємодоповнюваний характер і критичну роль у забезпеченні податкової дисципліни на підприємстві. Внутрішній контроль, що здійснюється безпосередньо бухгалтерськими службами, внутрішніми аудиторами та керівництвом, орієнтований на оперативне виявлення помилок, мінімізацію ризиків і запобігання порушенням. Його регулярність та використання превентивних методів дозволяють вчасно вносити корективи у процеси обліку та звітності.

Зовнішній контроль, у свою чергу, має функцію незалежної оцінки дотримання податкового законодавства, з акцентом на виявлення порушень і забезпечення відповідальності. Його результати є офіційними та мають юридичну силу, що підсилює значення попереднього внутрішнього моніторингу. Таким чином, ефективна взаємодія обох форм контролю є запорукою належного адміністрування ПДФО, уникнення санкцій та підвищення фінансової прозорості підприємства [54, с. 281].

Таким чином, логіка побудови системи податкового контролю передбачає чітке поєднання внутрішніх превентивних механізмів та зовнішніх інспекційних заходів. Щоб забезпечити повноту і своєчасність сплати податку з доходів фізичних осіб, особливу увагу слід приділити етапності організації внутрішнього контролю, яка дозволяє системно охопити весь процес - від нарахування доходів до формування звітності. Візуалізація цих ключових складових представлена на рисунку 3.3.

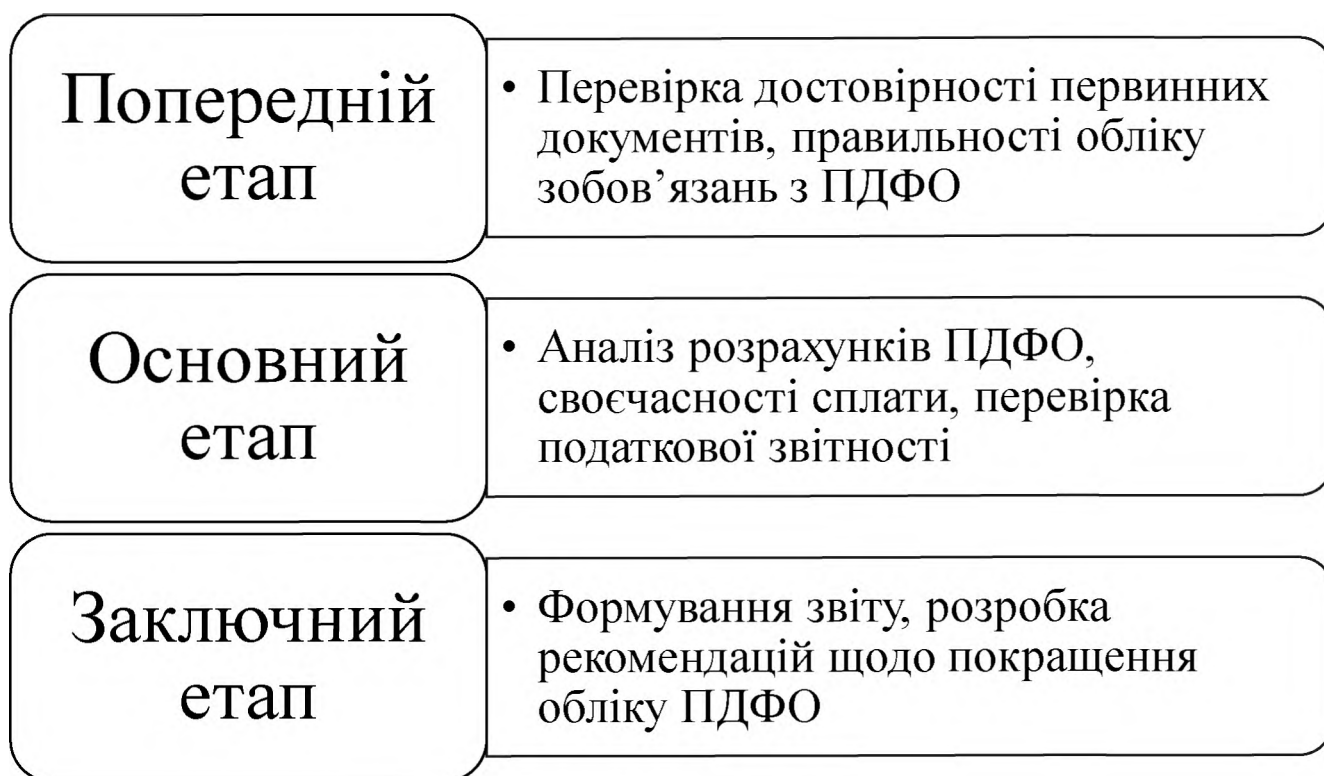

Рисунок 3.3 - Етапи внутрішнього контролю нарахування та сплати ПДФО

Джерело: [25]

Рисунок демонструє логічну структуру внутрішнього контролю нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), яка охоплює три ключові етапи: попередній, основний і заключний. Така структуризація дає змогу підприємству не лише здійснювати регулярний моніторинг податкових зобов'язань, а й підвищувати рівень податкової дисципліни та зменшувати ризики фінансових порушень.

На попередньому етапі контролю головну увагу приділяють перевірки достовірності первинних документів (табелів обліку робочого часу, розрахункових листів, наказів щодо нарахування премій тощо) і правильності відображення зобов'язань з ПДФО в бухгалтерському обліку. Це дає змогу вчасно виявити технічні чи методологічні помилки, що можуть вплинути на податкові розрахунки, та запобігти їх накопиченню на наступних етапах.

Основний етап зосереджений на аналізі правильності нарахувань ПДФО, перевірці актуальності застосованих ставок оподаткування, обліку податкових пільг і своєчасності перерахування податку до бюджету. Окремо перевіряється відповідність показників податкової звітності фактичним даним бухгалтерського

обліку. Цей етап має вирішальне значення для забезпечення прозорості податкових операцій і запобігання санкціям з боку контролюючих органів [25, с. 297].

На заключному етапі результати попереднього аналізу оформлюються у вигляді внутрішнього звіту, який містить висновки щодо виявлених порушень або ризиків та надає пропозиції щодо удосконалення облікових процедур. На основі цього звіту керівництво може прийняти рішення про коригувальні заходи, навчання відповідальних працівників, оновлення облікової політики тощо.

Системний внутрішній контроль нарахування та сплати ПДФО забезпечує підприємству не лише виконання фіскальних зобов'язань відповідно до чинного законодавства, а й підвищує довіру з боку працівників, державних установ і партнерів. Крім того, ефективне управління податковим обліком слугує основою для зниження фінансових втрат та оптимізації адміністративних процесів у сфері трудових відносин і нарахування заробітної плати.

Для оцінки результативності таких контрольних заходів на практиці доцільним є застосування інструментів самооцінки, зокрема тестів контролю, які дозволяють виявити слабкі місця в системі оподаткування доходів працівників.

Таблиця 3.3 - Тест контролю нарахування та сплати ПДФО

Питання	Так	Ні	Примітки
Чи дотримується підприємство вимог законодавства щодо оплати праці та оподаткування?	+		
Чи є окрема посада бухгалтера, відповідального за облік заробітної плати та податків?	+		
Чи правильно застосовуються ставки ПДФО?	+		
Чи правильно розраховані суми ПДФО?	+		
Чи вчасно перераховується ПДФО до бюджету?	+		
Чи вчасно подається податкова звітність з ПДФО?	+		

Джерело: складено автором

Результати тесту контролю нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), представлені в таблиці 3.3, підтверджують належну організацію податкового обліку на підприємстві. Усі контрольні запитання мають позитивну відповідь, що свідчить про високий рівень дотримання вимог чинного законодавства у сфері оплати праці та оподаткування доходів фізичних осіб.

Зокрема, підприємство забезпечує правильне застосування ставок ПДФО, достовірний розрахунок сум податку, своєчасне перерахування коштів до бюджету та подання відповідної податкової звітності.

Наявність окремої посади бухгалтера, відповідального за облік заробітної плати та податкових зобов'язань, дозволяє централізовано контролювати всі етапи податкового процесу та зменшує ймовірність технічних і методологічних помилок. Такий підхід не лише забезпечує виконання фіскальних зобов'язань, але й сприяє зниженню фінансових ризиків у вигляді штрафних санкцій за можливі порушення. Високий рівень податкової дисципліни свідчить про ефективність внутрішньої системи контролю та про відповідальне ставлення підприємства до виконання своїх обов'язків перед державою.

У комплексі це створює підґрунтя для фінансової прозорості діяльності підприємства, зміцнює його репутацію перед податковими органами, інвесторами та партнерами, а також формує передумови для подальшого дотримання принципів податкової культури.

У цьому контексті логічним продовженням процесу удосконалення внутрішнього податкового контролю є розробка та впровадження структурованої програми внутрішнього контролю ПДФО. Така програма охоплює чітко визначені процедури, відповідальних осіб, контрольні точки та періодичність перевірок, що уможлиблює систематичне відстеження відповідності дій підприємства вимогам податкового законодавства. Її реалізація забезпечує цілісність контрольного середовища та створює передумови для підвищення ефективності управління податковими ризиками.

Таблиця 3.4 – Основні програмні завдання контролю розрахунків за ПДФО

Мета контролю	Завдання контролю	Виконавець	Термін виконання	Робочі документи
Перевірка правильності оформлення первинної документації з ПДФО	Аналіз розрахунково-платіжних відомостей, перевірка нарахувань премій та компенсацій	Бухгалтер	Щомісяця	Акт внутрішньої перевірки, копії платіжних відомостей, журнали нарахування заробітної плати, відомості про премії

Перевірка розрахунку та нарахування ПДФО	Аналіз утриманих сум ПДФО з ФОП працівників	Бухгалтер	Щомісяця	Розрахункові таблиці ПДФО, відомості утримань, журнали операцій з ПДФО, Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб
--	---	-----------	----------	--

Джерело: [25]

Програма внутрішнього контролю податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), наведена у таблиці 3.4, відображає комплексний та послідовний підхід до організації податкового контролю в межах підприємства. Структура програми охоплює усі ключові етапи обліку та адміністрування ПДФО - від первинного документування до фінального формування звітності. Її реалізація покладається на відповідальних осіб бухгалтерської служби, що забезпечує професійний підхід до перевірки розрахунків, нарахувань і перерахувань податку.

Щомісячна періодичність контрольних заходів дозволяє своєчасно виявляти та виправляти неточності у розрахунково-платіжних відомостях, зокрема щодо премій, компенсацій та утриманих сум з фізичних осіб - працівників і ФОП. Використання конкретних робочих документів (акти внутрішньої перевірки, копії платіжних відомостей, журнали нарахування заробітної плати, звітність за податковим розрахунком сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб тощо) забезпечує належну фіксацію результатів контролю та підвищує доказову цінність перевірочних процедур [32, с. 414].

Запровадження такої програми має суттєве значення для мінімізації податкових ризиків, запобігання адміністративним і фінансовим санкціям, а також підтримання високого рівня податкової відповідальності. Крім того, належна організація внутрішнього контролю ПДФО зміцнює загальну систему корпоративного управління, формує довіру з боку працівників, партнерів і державних органів, сприяючи підвищенню фінансової прозорості та стабільності підприємства. У цьому контексті контрольна програма виступає не лише

інструментом виявлення помилок, а й елементом стратегічного управління фінансовими ресурсами в умовах динамічного регуляторного середовища.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що ефективне функціонування системи контролю за оподаткуванням доходів фізичних осіб має вирішальне значення для забезпечення фінансової дисципліни підприємства та стабільності бюджетних надходжень. Внутрішній контроль дозволяє своєчасно виявляти помилки на етапі обліку, нарахування, утримання й сплати ПДФО, а також формувати підзвітну звітність, яка відповідає вимогам чинного законодавства. У свою чергу, зовнішній контроль з боку державних органів спрямований на юридичне підтвердження дотримання фіскальних норм і стимулює підприємства до відповідального виконання податкових обов'язків. Системна взаємодія обох рівнів контролю формує надійне підґрунтя для зниження податкових ризиків і зміцнення репутації господарюючого суб'єкта.

Високий рівень організації внутрішнього контролю, доповнений структурованою програмою перевірки правильності розрахунків ПДФО, забезпечує прозорість фінансової діяльності та підвищує ефективність управління ресурсами. Застосування регулярного тестування, аудитів, перевірок облікових документів і звітності дозволяє підприємству не лише відповідати вимогам податкового законодавства, а й оперативно адаптуватися до його змін. Такий підхід сприяє створенню відповідального податкового середовища, мінімізує ймовірність санкцій і формує довіру як з боку працівників, так і контролюючих органів, що є критично важливим у сучасних умовах економічної турбулентності.

3.3 Аналіз податкового навантаження та ефективні системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Система оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) в Україні є одним із ключових елементів фіскальної політики, що має вирішальне значення для

забезпечення надходжень до бюджету, соціальної справедливості та формування стимулів до легальної праці. Податкове навантаження на фізичних осіб безпосередньо впливає на споживчу активність, рівень тіньової економіки та інституційну довіру громадян до держави. У сучасних умовах доцільним є аналіз не лише податкових ставок, а й ефективності реалізації механізмів адміністрування ПДФО в Україні.

Відповідно до чинного законодавства, базова ставка податку на доходи фізичних осіб становить 18%. Додатково з усіх доходів громадян утримується військовий збір у розмірі 5%. Таким чином, сукупне податкове навантаження сягає 23% від офіційно задекларованих доходів. Цей рівень фіскального тиску є значним, особливо з огляду на обмежену кількість податкових відрахувань, пільг та відсутність прогресивної шкали оподаткування. Така система не враховує платоспроможність платника податку та не забезпечує належного перерозподілу доходів, що поглиблює соціальну нерівність [19].

Податкове навантаження в Україні є непропорційно високим у порівнянні з рівнем життя громадян і якістю публічних послуг. У країнах Європейського Союзу застосовуються прогресивні шкали оподаткування, коли ставки зростають разом із доходами, забезпечуючи більш справедливий розподіл податкового тягаря. Крім того, громадяни ЄС користуються розвиненими системами соціального захисту, охорони здоров'я та державної підтримки. В Україні ж відсутність соціальних компенсацій і непрозорість витрачання бюджетних коштів формують спротив населення до повноцінної сплати податків і сприяють збереженню значного обсягу тіньових доходів.

У цьому контексті доцільно звернутися до динамічних змін у структурі бюджетних надходжень, зокрема частки податку на доходи фізичних осіб у загальному обсязі доходів бюджету. Аналіз статистичних даних дає змогу оцінити не лише фіскальне значення ПДФО, а й простежити його еволюцію як джерела наповнення державного бюджету.

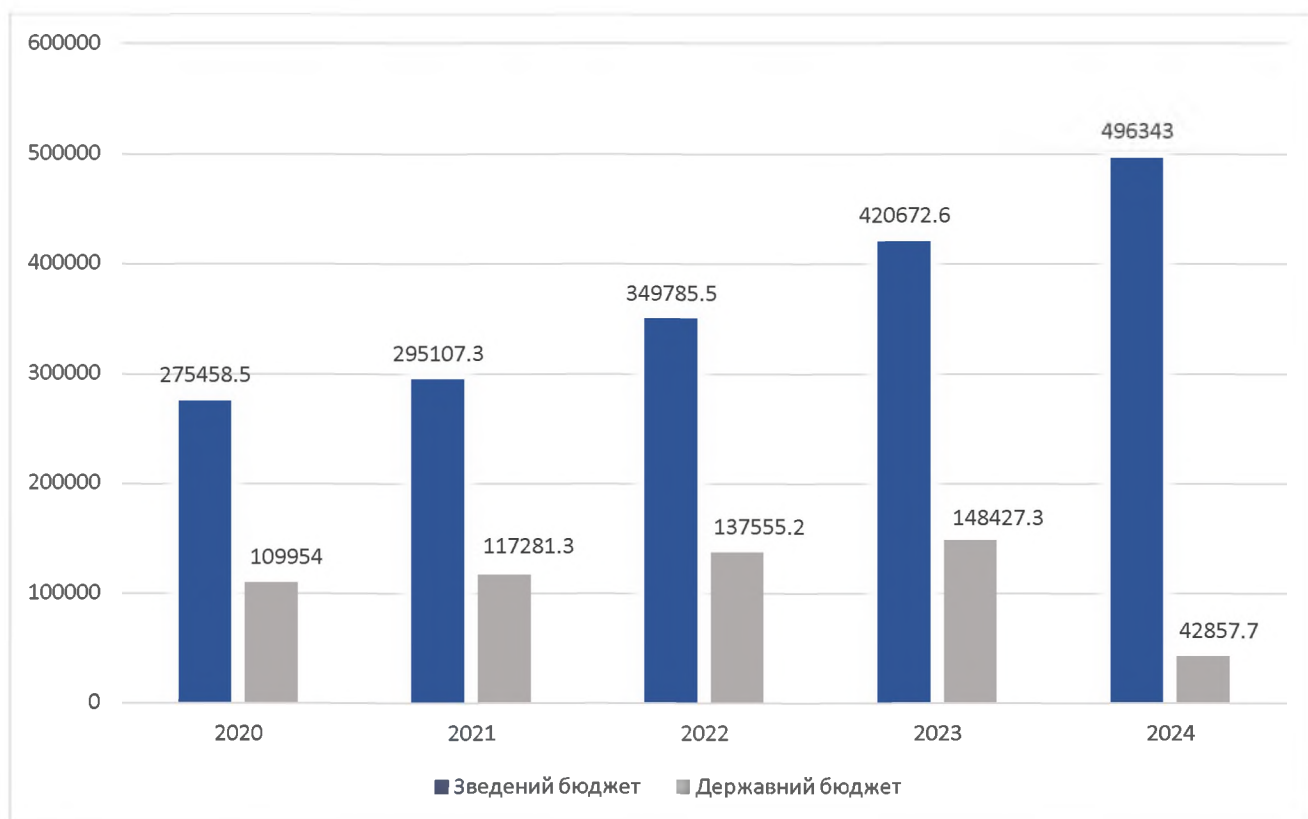

Рисунок 3.4 - Динаміка податку на доходи фізичних осіб у складі доходної частини бюджету України за 2020-2024 рр., млн. грн

Джерело: [30, 31]

Аналіз динаміки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у складі доходної частини зведеного та державного бюджетів України за 2020–2024 роки, представлений на рисунку 3.4, засвідчує стабільну тенденцію до зростання обсягів надходжень за цим видом податку. Зокрема, надходження до зведеного бюджету збільшилися з 275 458,5 млн грн у 2020 році до 496 343 млн грн у 2024 році, тобто майже на 80%. Водночас приріст надходжень до державного бюджету від ПДФО є ще більш показовим - з 109 954 млн грн у 2020 році до 428 577,7 млн грн у 2024 році, що свідчить про майже чотириразове зростання. Така динаміка є відображенням як фіскальних, так і макроекономічних процесів, що відбуваються в країні.

Фактори, що зумовили це зростання, є комплексними. Насамперед ідеться про номінальне збільшення фонду оплати праці, поступову детінізацію ринку праці, підвищення мінімальної заробітної плати, а також посилення ефективності адміністрування ПДФО з боку податкових органів. Окремо варто зазначити роль

інфляційного чинника, який призвів до зростання грошових доходів, що, у свою чергу, формально розширило податкову базу.

Проте зростання надходжень не завжди є індикатором підвищення добробуту населення. В умовах високої інфляції, девальвації національної валюти та зростання фіскального тиску на фоні воєнного стану підвищення податкового навантаження на громадян може мати суперечливі наслідки. З одного боку, це дозволяє забезпечити бюджетну стабільність і фінансування оборонних та соціальних видатків, з іншого - створює додатковий тиск на платоспроможність населення та підвищує ризики збільшення обсягів неформальної зайнятості.

Зафіксоване впродовж 2020–2024 років зростання частки ПДФО у доходах бюджетів свідчить про зростання значущості цього податку для фінансової системи країни. Це підкреслює необхідність подальшого вдосконалення механізмів його адміністрування, впровадження принципів податкової справедливості (зокрема через прогресивну шкалу оподаткування) та забезпечення прозорості використання залучених коштів з метою підвищення довіри громадян до податкової системи.

У цьому контексті, логічним продовженням аналізу є розгляд динаміки надходжень ПДФО до зведеного бюджету, яка дозволяє не лише кількісно оцінити фіскальне значення цього податку, а й простежити тенденції його зростання в умовах змінної економічної ситуації. Рисунок 3.5 ілюструє послідовне збільшення надходжень упродовж 2020–2024 років, що свідчить про зміцнення ролі ПДФО як стабільного джерела наповнення державного бюджету та підвищення ефективності його адміністрування.

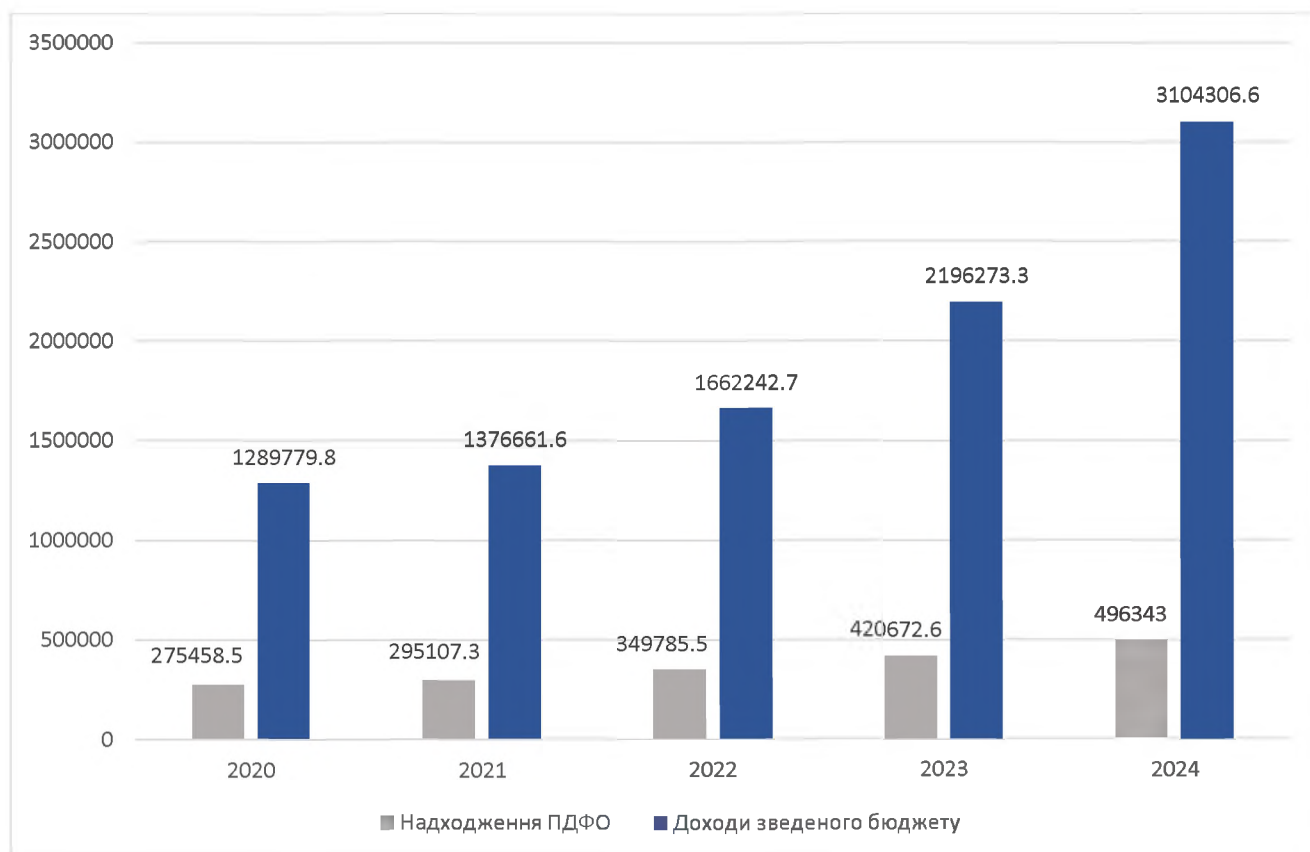

Рисунок 3.5 - Динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету України за 2020-2024 рр., млн. грн

Джерело: [30, 31]

Рисунок 3.5 відображає чітко виражену тенденцію зростання як загальних доходів зведеного бюджету України, так і надходжень податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) упродовж 2020–2024 років. За цей період надходження ПДФО зросли майже вдвічі - з 275,5 млрд грн у 2020 році до 496,3 млрд грн у 2024 році. Подібна динаміка свідчить не лише про розширення податкової бази, а й про поступове відновлення економіки, адаптацію податкової системи до умов воєнного стану та ефективні дії у сфері адміністрування доходів.

У 2020–2021 роках темпи зростання надходжень ПДФО були помірними: з 275,5 до 295,1 млрд грн, що відповідало умовам економічної невизначеності, спричиненої наслідками пандемії COVID-19. Водночас уже з 2022 року спостерігається суттєве прискорення приросту податкових надходжень, що пов'язане, зокрема, з інфляційним фактором, адаптацією бізнесу до нових умов, збільшенням мінімальної зарплати та зростанням офіційної зайнятості. Так, у 2022 році ПДФО становив майже 350 млрд грн, у 2023 - вже 420,7 млрд грн, а в 2024 -

496,3 млрд грн.

Аналогічну динаміку демонструють і доходи зведеного бюджету: з 1 289,8 млрд грн у 2020 році до 3 104,3 млрд грн у 2024 році. Протягом п'яти років загальні доходи бюджету зросли у 2,4 раза, що значно перевищує темпи зростання ПДФО. Це може свідчити про активізацію інших джерел бюджетних надходжень, зокрема непрямих податків, зовнішньої допомоги, військового збору тощо. Проте ПДФО продовжує відігравати системоутворюючу роль у структурі доходів, забезпечуючи фінансування видатків на місцевому рівні, включаючи освіту, охорону здоров'я та соціальні послуги.

Динаміка надходжень ПДФО за 2020–2024 роки демонструє його стабільність і фінансову ефективність. Для збереження цієї позитивної тенденції важливо й надалі впроваджувати політику сприяння офіційній зайнятості, вдосконалювати систему податкового адміністрування, розширювати податкову базу, а також забезпечити сприятливі умови для діяльності бізнесу в умовах післявоєнного відновлення.

Послідовне зростання надходжень ПДФО до зведеного бюджету створює підґрунтя для аналізу динаміки цього податку також на рівні державного бюджету. Оскільки державний бюджет акумулює централізовані ресурси, важливо простежити, наскільки стійко зберігається позитивна тенденція в частині надходжень ПДФО саме до нього. Це дозволить оцінити ефективність міжбюджетного розподілу доходів та виявити зміни у структурі податкових джерел державного рівня.

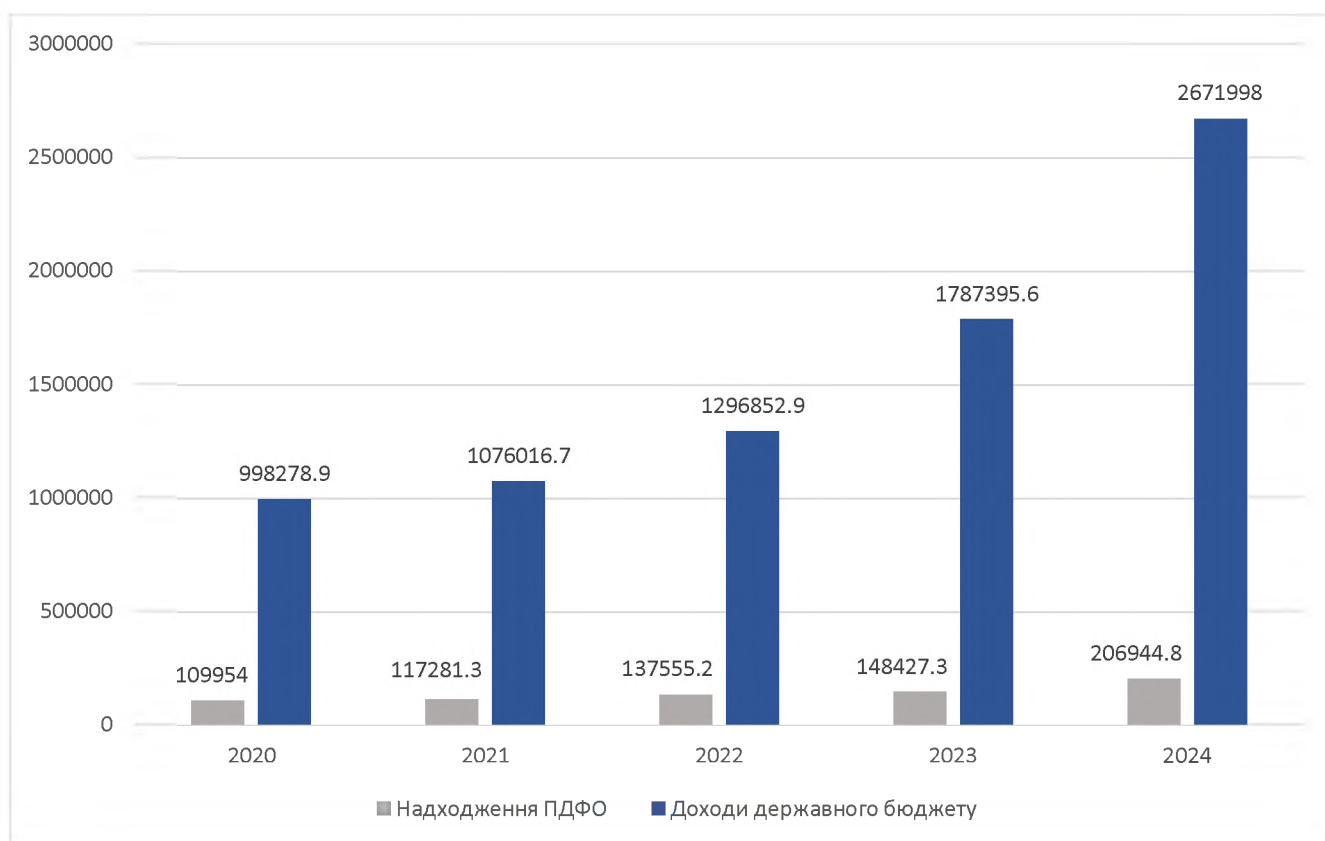

Рисунок 3.6 - Динаміка надходжень ПДФО до державного бюджету України за 2019-2023 рр., млн. грн

Джерело: [30, 31]

Аналіз динаміки надходжень податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до державного бюджету України упродовж 2020–2024 років засвідчує стабільну позитивну тенденцію до зростання, що вказує на зміцнення фінансової спроможності цього податкового інструмента. Так, якщо у 2020 році обсяг надходжень ПДФО становив 109954 млн грн, то вже у 2024 році цей показник сягнув 206944,8 млн грн, демонструючи приріст майже на 88,3%. Така динаміка є результатом комплексного впливу кількох факторів, зокрема підвищення рівня мінімальної заробітної плати, зростання середньої номінальної заробітної плати, поступового виведення частини трудових доходів з тіньового сектору, а також вдосконалення механізмів податкового адміністрування та цифровізації процесів звітності.

Водночас загальні доходи державного бюджету зросли з 998278,9 млн грн у 2020 році до 2671998 млн грн у 2024 році, що свідчить про розширення податкової бази та зростання загального рівня економічної активності, попри вплив

масштабної воєнної агресії та супутніх макроекономічних ризиків. Зіставлення темпів зростання ПДФО із загальними доходами бюджету дозволяє зробити висновок про збереження сталого фіскального значення цього податку, який залишається ключовим інструментом забезпечення наповнення державної скарбниці. З огляду на виклики, пов'язані з війною, така динаміка підтверджує не лише ефективність податкової політики у сфері ПДФО, але й відносну стійкість ринку праці та платоспроможності населення в умовах економічної трансформації.

Оцінка ефективності системи оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни є вкрай складним, але стратегічно важливим завданням для фіскальної політики держави. Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну, що розпочалося у 2022 році, істотно трансформувало соціально-економічні умови функціонування держави та прямо вплинуло на податкову систему, зокрема на адміністрування ПДФО як одного з основних джерел формування бюджету.

Воєнний конфлікт спричинив масове переміщення населення, руйнування виробничої інфраструктури, скорочення економічної активності та безпрецедентне зростання рівня безробіття. Ці чинники комплексно зумовили зниження оподатковуваних доходів фізичних осіб, що, своєю чергою, негативно відобразилось на обсягах надходжень до бюджету. Особливо варто виокремити зміну структури зайнятості: частка неформальної зайнятості істотно зросла, що унеможливорює повноцінний облік доходів і посилює тінізацію економіки.

Також зростає ризик ухиляння від сплати ПДФО через послаблення контролю з боку податкових і правоохоронних органів, які через воєнні дії в ряді регіонів втратили можливість здійснювати належне адміністрування податків. У сукупності ці обставини знижують загальну ефективність податкової політики в частині доходів фізичних осіб.

Скорочення зайнятості, втрата робочих місць, а також зменшення заробітних плат у приватному секторі призвели до істотного зниження податкової бази. При цьому зменшення доходів громадян відображається не лише на абсолютних показниках надходжень ПДФО, але й на його частці у ВВП. Зіставлення частки

ПДФО у ВВП України за період 2019–2023 років (рис. 3.7) дає змогу виявити тенденцію до зниження фіскального потенціалу цього податку в умовах війни.

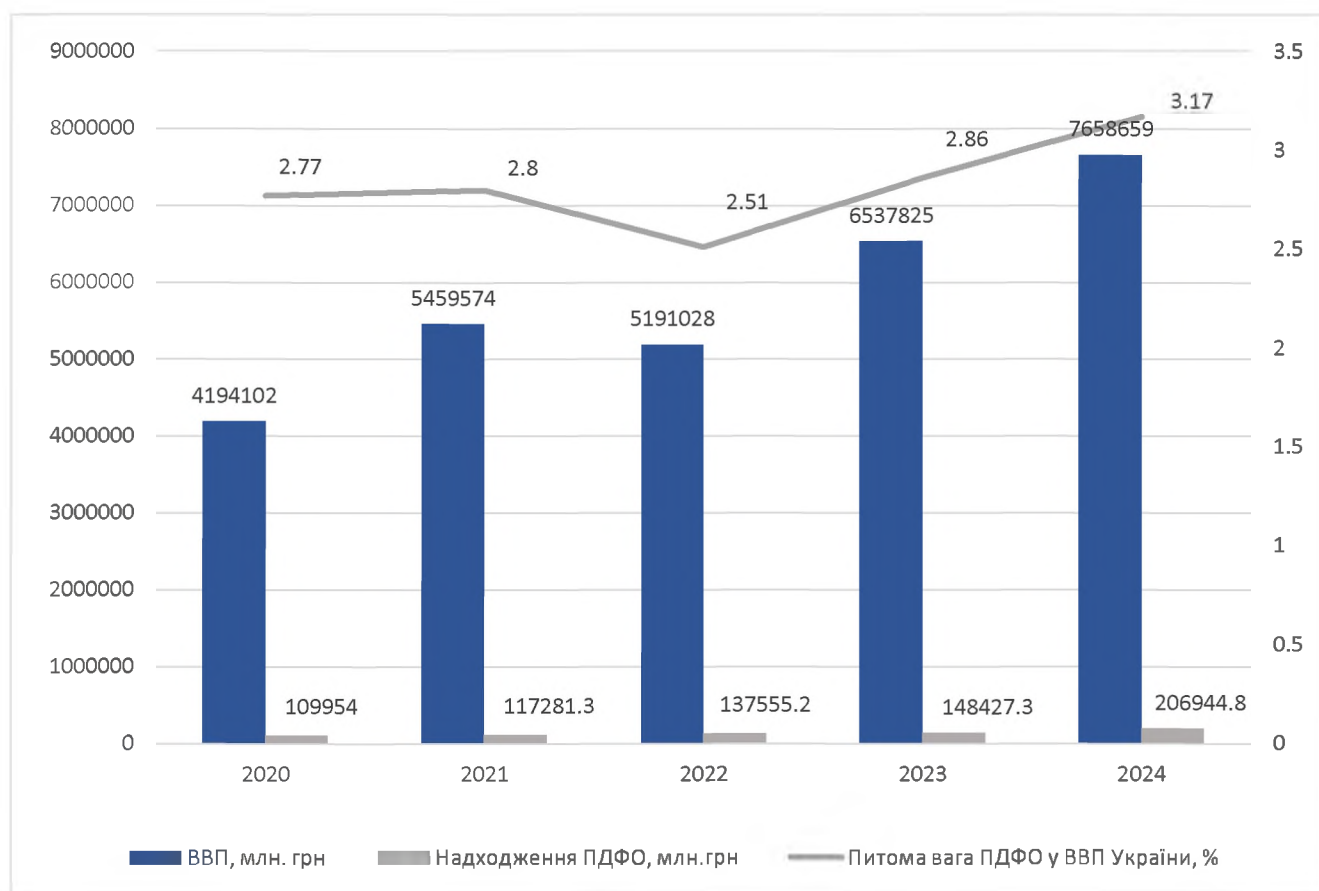

Рисунок 3.7 - Питома вага ПДФО у ВВП України за 2020-2024 рр.

Джерело: [30, 31]

Рисунок 3.7 відображає динаміку питомої ваги податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у валовому внутрішньому продукті України впродовж 2020–2024 років, а також показує взаємозв'язок між абсолютними обсягами ВВП і надходженнями ПДФО. Загалом спостерігається позитивна динаміка зростання частки ПДФО у ВВП - з 2,77% у 2020 році до 3,17% у 2024 році. Це вказує на поступове зміцнення фіскальної бази за рахунок доходів фізичних осіб, що є важливим джерелом наповнення як державного, так і місцевих бюджетів.

У 2020 році при ВВП у 4194,1 млрд грн надходження ПДФО становили 109,95 млрд грн. Упродовж наступного року спостерігалось зростання як ВВП - до 5459,6 млрд грн, так і податкових надходжень - до 117,28 млрд грн, що зумовило незначне підвищення питомої ваги ПДФО до 2,8%. У 2022 році на тлі зниження ВВП до 5191,0 млрд грн, пов'язаного з початком повномасштабної війни, надходження

ПДФО зросли до 137,56 млрд грн, але частка ПДФО у ВВП скоротилася до 2,51%. Це може свідчити про нерівномірне зростання доходів населення порівняно з динамікою економіки або зміну структури зайнятості.

У 2023–2024 роках спостерігається позитивна тенденція: ВВП збільшується до 6,54 трлн грн і 7,66 трлн грн відповідно, тоді як надходження ПДФО зростають до 148,43 млрд грн у 2023 році та до 206,94 млрд грн у 2024 році. Частка ПДФО у ВВП відповідно підвищується до 2,86% та 3,17%. Це може бути результатом не лише економічного відновлення, а й зростання заробітних плат, детінізації трудових відносин, а також посилення контролю за податковими платежами.

Зростання питомої ваги ПДФО у ВВП є позитивним сигналом для фінансової системи країни, що свідчить про підвищення податкової дисципліни, покращення добробуту населення та зміцнення дохідної частини бюджету. Надалі доцільно забезпечити сталість цієї динаміки через реформу оподаткування, стимулювання офіційного працевлаштування та вдосконалення фіскального адміністрування.

Воєнні дії, що тривають в Україні, суттєво трансформували економічний ландшафт країни, спричинивши скорочення номінального валового внутрішнього продукту у 2023 році. Це безпосередньо позначилося на податковій базі для стягнення податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), адже він визначається на основі номінальних доходів. У результаті, навіть при стабільних обсягах надходжень від ПДФО, його питома вага у ВВП зросла, що є радше індикатором економічної слабкості, ніж податкової ефективності.

Структурні зміни в економіці також відіграли значну роль. Зменшення частки високодохідних і високооподатковуваних галузей, таких як промисловість і торгівля, на користь сільського господарства та сектору послуг, які мають нижчі ефективні податкові ставки, зменшили потенціал для наповнення бюджету через ПДФО. Цей зсув не лише знижує загальну податкову базу, а й підкреслює вразливість економіки до зовнішніх шоків.

Крім того, податкові соціальні пільги, передбачені статтею 169 Податкового кодексу України, хоча і виконують важливу функцію соціального захисту, додатково звужують базу оподаткування. Залежність права на пільгу від мінімальної

заробітної плати, прожиткового мінімуму та встановленого граничного доходу, актуалізує значення державної політики у сфері соціального забезпечення та справедливого оподаткування [34].

Ці аспекти набувають особливої ваги в контексті аналізу динаміки ключових соціально-економічних показників, від яких залежить право громадян на податкові пільги. Зміна рівня мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу безпосередньо впливає на охоплення населення механізмами соціальної підтримки через податкову систему, що можна простежити на прикладі даних, наведених у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Річне зростання мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн	Зміна, % (МЗП)	Прожитковий мінімум, грн	Зміна, % (ПМ)	Граничний дохід для ПСП, грн	Зміна, % (ГД)
2019	4723	13,2	2102	9,4	2690	-
2020	6000	27,1	2270	8,0	2940	9,3
2021	6500	8,3	2481	9,3	3180	8,1
2022	6700	3,1	2589	4,4	3470	9,4
2023	7100	6,0	2920	12,8	3760	8,3

Джерело: [30, 31]

Упродовж 2019–2023 років в Україні спостерігалось системне зростання ключових соціально-економічних показників, таких як мінімальна заробітна плата (МЗП), прожитковий мінімум (ПМ) і граничний дохід для застосування податкової соціальної пільги (ПСП). Це є свідченням реалізації політики поступового підвищення рівня матеріального забезпечення громадян, однак динаміка цих показників була нерівномірною, що свідчить про реактивний, а не випереджальний характер змін.

Зокрема, найбільше зростання МЗП відбулося у 2020 році - на 27,1%, що стало відповіддю на попередню економічну стагнацію та девальваційні очікування. Проте в наступні роки темпи її збільшення значно знизилися: у 2021 - на 8,3%, у 2022 - на 3,1%, і лише у 2023 році зросли до 6,0%. Це свідчить про стриману бюджетну політику в умовах обмежених фінансових ресурсів та макроекономічної нестабільності, зокрема пов'язаної з повномасштабною війною.

Прожитковий мінімум, що є базовим орієнтиром для визначення розміру соціальних виплат і гарантій, зростав значно повільніше у перші роки: лише на 8,0–9,4% у 2019–2020 рр., однак у 2023 році темп підвищення прискорився до 12,8%. Це частково можна пояснити переглядом споживчого кошика та спробами компенсувати зростання інфляції, що посилювалась внаслідок воєнних дій та розриву логістичних ланцюгів.

Граничний дохід, який дає право на податкову соціальну пільгу, також зростав щороку, демонструючи стабільну тенденцію до розширення доступу до пільгового оподаткування. Якщо у 2019 році цей показник становив 2690 грн, то у 2023 році - вже 3760 грн. За п'ять років приріст склав близько 39,8%, що дещо випереджає темпи зростання МЗП і ПМ, хоча не завжди відповідає реальній динаміці споживчих витрат домогосподарств.

Загалом наведені показники демонструють прагнення держави до поступового зміцнення соціальної безпеки громадян. Водночас сповільнення темпів зростання у 2021–2022 роках та залежність динаміки від зовнішніх шоків свідчать про необхідність формування довгострокової політики доходів, яка б враховувала індексацію з урахуванням фактичної інфляції, структурних змін у ринку праці та рівня життя різних груп населення.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна констатувати, що податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) залишається одним із найважливіших інструментів фіскальної політики України, забезпечуючи стабільні надходження до зведеного та державного бюджетів. Незважаючи на складну економічну ситуацію, спричинену пандемією COVID-19, а згодом – повномасштабною війною, надходження ПДФО демонструють стійку позитивну динаміку. Це зумовлено як структурними

чинниками – підвищенням мінімальної заробітної плати, адаптацією бізнесу до нових реалій, – так і поступовим вдосконаленням адміністрування податків, включаючи цифровізацію процесів звітності та контроль за тіньовим ринком праці.

Разом із тим, зростання фіскального навантаження на фізичних осіб у поєднанні з відсутністю прогресивної шкали оподаткування та обмеженим доступом до якісних соціальних послуг формує низький рівень податкової лояльності населення. Наявна система пільг не завжди забезпечує ефективний механізм соціального захисту, а реактивна динаміка ключових соціально-економічних показників – таких як мінімальна зарплата чи граничний дохід для ПСП – не дозволяє вчасно реагувати на зміни у рівні життя громадян. У цьому контексті подальший розвиток податкової політики в Україні має ґрунтуватися на принципах справедливості, прозорості, стимулювання офіційної зайнятості та розширення податкової бази через легалізацію трудових відносин.

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз сутності, класифікації та оподаткування доходів фізичних осіб свідчить про багатовимірність цієї економічної категорії, яка водночас виконує функції джерела особистого добробуту, об'єкта бухгалтерського обліку, елемента податкової системи та індикатора соціально-економічної стабільності. Еволюція підходів до визначення доходу - від суто економічного трактування до поєднання правового, соціального та фіскального змістів - демонструє зростаючу роль доходів у структурі державного управління та регулювання.

У результаті аналізу наукових поглядів встановлено, що категорія «дохід» у сучасній економічній думці не обмежується лише грошовими надходженнями. Вона охоплює також соціальні трансфери, матеріальні вигоди, інвестиційні та підприємницькі прибутки, а також елементи добробуту, які не завжди піддаються точному кількісному виміру. Це ускладнює однозначне визначення доходу, однак водночас відкриває ширші можливості для формування інклюзивної та справедливої податкової політики. Узагальнені в таблиці трактування доходів фізичних осіб свідчать про значний ступінь варіативності інтерпретацій, залежно від аналітичного фокусу: економічного, правового, соціального чи облікового.

Класифікація доходів у системі бухгалтерського обліку дозволяє структурувати інформацію за джерелами надходжень (трудова діяльність, підприємництво, власність), за рівнем податкового навантаження (оподатковувані та звільнені доходи) і за економічною природою (активні, пасивні, змішані доходи). Такий поділ є важливим як для суб'єктів господарювання, що виступають податковими агентами, так і для державних інституцій, які розробляють політику соціального захисту та фіскального регулювання. Застосування принципів нарахування, відповідності та обачності в обліку доходів формує передумови для надійної, достовірної та зрозумілої фінансової звітності, що необхідна як для контролюючих органів, так і для внутрішнього управління підприємством.

У контексті міжнародного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб простежується тенденція до посилення соціальної орієнтації податкових систем. Найбільш ефективними вважаються ті моделі, що поєднують прогресивну шкалу оподаткування з інструментами податкових пільг, вирахувань і стимулів до праці та інвестування. Приклади країн Європейського Союзу, США, Канади свідчать, що диференційований підхід до оподаткування, який враховує рівень доходу, сімейний стан і соціальний статус платника, забезпечує баланс між потребами бюджету й принципами справедливості. У свою чергу, практика утримання ПДФО з джерела виплати (система PAYE) виявилася ефективною для зменшення рівня ухилення від сплати податків, забезпечення стабільних надходжень і зручності для платників.

Для України, яка перебуває в процесі трансформації економіки та прагне до збалансованої податкової системи, адаптація позитивного міжнародного досвіду є надзвичайно актуальною. Зокрема, перспективним є перехід до прогресивної шкали ПДФО, розширення системи податкових вирахувань, автоматизація адміністрування та впровадження цифрових сервісів декларування. Важливим залишається також питання підвищення податкової культури населення та спрощення звітності для самозайнятих осіб і ФОП, що дозволить зміцнити фіскальну дисципліну та зменшити тінізацію доходів.

Можна стверджувати, що доходи фізичних осіб є не лише об'єктом обліку та оподаткування, а й вагомим соціально-економічним індикатором, який формує підґрунтя для державної політики у сферах соціального захисту, стимулювання економічної активності та забезпечення фінансової стабільності. Подальший розвиток системи обліку й оподаткування доходів в Україні має спиратися на поєднання міжнародних стандартів, прозорих процедур, соціальних пріоритетів і фіскальної ефективності.

Організація обліку оподаткування доходів працівників у Державній установі «Територіальне медичне об'єднання МВС України по місту Києву та Київській області» є прикладом функціонування податкової системи в умовах державного сектора, де дотримання фінансової дисципліни, точності розрахунків і повноти звітності відіграє вирішальну роль у забезпеченні прозорості бюджетних процесів.

Установа, як бюджетна організація з основною сферою медичних послуг, не має статутного капіталу, однак діє в межах чітко визначених законодавчих рамок щодо бухгалтерського та податкового обліку, виконуючи всі обов'язки податкового агента.

Представлена у звіті система охоплює всі етапи обліку: від формування первинних документів (наказів про прийняття, табелів обліку часу, розрахункових відомостей) до реєстрації бухгалтерських проводок і складання щомісячної об'єднаної звітності з ПДФО, військового збору та ЄСВ. Усе це формує не лише юридичну відповідність облікових процедур, а й слугує основою для внутрішнього аудиту, оцінки податкового навантаження та подальшого планування витрат. Ведення реєстрів (журналів нарахувань, особових рахунків, реєстрів утримань) забезпечує належний рівень контролю, а уніфіковані бухгалтерські проводки, наведені у таблицях, дозволяють оперативно простежити нарахування, утримання й перерахування податків.

Аналіз податкового навантаження на одного працівника показав, що при нарахуванні заробітної плати у 8000 грн, податкові зобов'язання становлять 3600 грн, з яких 1440 грн – ПДФО, 400 грн – військовий збір та 1760 грн – ЄСВ, що сплачується роботодавцем. Таким чином, сумарне податкове навантаження становить 36,9% від загальних витрат установи на одного працівника. Такий рівень податкових відрахувань вимагає особливої уваги до ефективності управління фондом оплати праці, своєчасності розрахунків, а також раціонального бюджетного планування в межах фінансових обмежень бюджетної установи.

Особливе значення має система податкової звітності, яка не лише виконує облікову функцію, а й забезпечує дотримання вимог соціального законодавства. Додатки 4ДФ і Д1 є джерелом інформації про нараховані доходи, податкові пільги, страхові внески, що формують підґрунтя для обчислення стажу, пенсійних прав і соціальних гарантій. Водночас своєчасне подання повідомлень про прийняття працівників на роботу є запобіжником проти тінізації праці та важливим елементом податкової дисципліни.

Виявлені типові помилки (пропущені доходи, неправильні коди, неточні

ідентифікаційні дані) свідчать про необхідність впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, автоматизації облікових процесів та безперервного навчання відповідальних осіб. Інакше не лише зростає ризик штрафів і податкових донарахувань, а й виникає загроза втрати прав працівників на соціальні гарантії.

Слід наголосити, що система обліку оподаткування доходів працівників у цій установі виконує не лише фіскальну функцію, а й соціально-захисну та управлінську. Вона є інструментом контролю, ресурсом для планування і механізмом забезпечення законності. Подальше вдосконалення облікової політики має орієнтуватися на цифровізацію, інтеграцію автоматизованих систем обліку та відповідність міжнародним стандартам публічного фінансового управління, що дозволить підвищити ефективність використання державних ресурсів у сфері охорони здоров'я.

Аналіз сучасного стану системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні дозволяє констатувати її ключову роль у забезпеченні фіскальної стабільності держави, зокрема в умовах війни, економічної турбулентності та соціальних викликів. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) не лише зберігає, а й посилює свою позицію як головне джерело наповнення місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансування таких критичних сфер, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і муніципальні послуги. У 2024 році надходження ПДФО до зведеного бюджету України становили 496,3 млрд грн, що майже на 80% більше порівняно з 2020 роком. При цьому його питома вага у ВВП зросла до 3,17%, що свідчить про зростання значущості цього податку в структурі доходів бюджету.

Зазначена динаміка є результатом комплексного впливу факторів - зростання номінальних доходів, часткова детінізація ринку праці, підвищення мінімальної заробітної плати, а також ефективніші методи адміністрування, включно з цифровізацією податкової звітності. Проте зростання надходжень ПДФО не варто інтерпретувати винятково як позитивне явище. Воно також відображає зниження реального добробуту населення, посилення фіскального тиску та структурні викривлення в економіці, зокрема через зміну співвідношення секторів із високою та низькою доданою вартістю. Економічна адаптація в умовах воєнного стану

супроводжувалася скороченням реального сектора, підвищенням частки неформальної зайнятості та втратою робочих місць, що формально знижує податкову базу.

Крім того, чинна система оподаткування доходів фізичних осіб має обмежену прогресивність. Застосування єдиної ставки 18% (у поєднанні з 1,5% військового збору) не враховує диференціацію доходів громадян, що суперечить принципу податкової справедливості. Це створює ситуацію, коли співвідношення податкових зобов'язань до реальної платоспроможності платника є непропорційним. У країнах Європейського Союзу діють прогресивні моделі оподаткування, які дозволяють збалансовано перерозподіляти податковий тягар залежно від рівня доходів. Для України актуальним є перегляд структури ставок з урахуванням соціальних чинників, включаючи потреби найменш захищених верств населення.

Аналіз також виявив певну дисфункціональність механізмів податкових пільг. Хоча Податковий кодекс передбачає право на податкову соціальну пільгу (ПСП), її застосування залишається обмеженим і недостатньо адаптованим до реалій. Протягом 2019–2023 років граничний дохід, що дає право на пільгу, зростав повільніше за фактичні споживчі витрати, що звужувало охоплення населення підтримкою. Це свідчить про потребу у більш гнучкому механізмі індексації граничного доходу для ПСП з урахуванням інфляції, рівня життя та соціальних потреб домогосподарств. Крім того, відсутність комплексної політики в сфері адресного податкового субсидування призводить до того, що пільги не досягають тих, хто їх потребує найбільше, натомість посилюється навантаження на середній клас.

Зростання надходжень ПДФО в умовах війни демонструє фіскальну стійкість податку, однак водночас і підвищені ризики: скорочення обсягів легальної зайнятості, трудова міграція, тінізація доходів, зниження ефективного попиту на тлі інфляційного тиску. Щоб зберегти позитивну динаміку надходжень, необхідно вживати заходів для посилення прозорості адміністрування, розширення електронного декларування, автоматизації обміну інформацією між роботодавцями, ДПС та іншими держорганами. Водночас варто впроваджувати

програми податкової просвіти та стимулювання добровільної легалізації доходів.

Таким чином, система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні демонструє високий рівень адаптивності та стійкості в умовах кризи, але потребує глибокої структурної модернізації. Вона має трансформуватися від суто фінансового інструмента до елемента соціально-економічної політики, здатного забезпечити не лише надходження до бюджету, а й справедливий розподіл ресурсів, стимулювання зайнятості, легалізацію економіки та формування довіри до держави. У перспективі реформування системи ПДФО повинне базуватися на принципах прозорості, справедливості, стабільності та ефективності з урахуванням викликів воєнного часу та післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкровний О.В. Становлення та розвиток прибуткового оподаткування фізичних осіб. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 1(10) С.91-96.
2. Божанова О. В., Петрова Л. В. Реформування податку з доходу фізичних осіб: сучасний стан та перспективи. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 65-74.
3. Бухгалтерський облік (для необлікових спеціальностей) : навч. посіб. / Ю. Ю. Мороз, Т. С. Гайдучок, О. М. Дмитренко. Житомир : Рута, 2022. 256 с.
4. Гнидюк І. В., Уманець Л. В., Гончаренко Т. В. Оцінка податку на доходи фізичних осіб як фіскального показника. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 279– 285. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-2_0-pages-279_285.pdf (дата звернення 22.04.2025).
5. Головай Н., Томишн В. Оподаткування доходів фізичних осіб: від фіскальної функції до соціальної ефективності. *Дев'яті Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : зб. наук. праць (м. Тернопіль, 17 лист. 2023 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 45-47
6. Данилишин В., Синиця С. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-13> (дата звернення 22.04.2025).
7. Дем'янчук О. І. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів. *Наука й економіка*. 2012. № 4(28). С. 40–44.
8. Захарова А.А. Роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні фінансових активів місцевих бюджетів. *Тенденції та перспективи розвитку економіки XXI століття очима молоді* : матеріали ІІ студент. наук. конф. Харків : ХНПУ, 2018. С. 37-38.
9. Іванюк В. Податкові преференції при оподаткуванні доходів фізичних осіб: орієнтири удосконалення. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 4. С. 52–66. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення 22.04.2025).

10. Коба О.В. Оподаткування доходів фізичних осіб: закордонний та вітчизняний досвід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 931-935
11. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 22.04.2025).
12. Костяна О.В. Реалізація принципу соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 4. С. 335-341.
13. Кучеркова С. Окремі аспекти податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 6(73). С. 16-24.
14. Левітс Т. Зарахування ПДФО до місцевих бюджетів в Україні: аналіз стану і перспективи. *Децентралізація*. 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13780> (дата звернення 22.04.2025).
15. Лободіна З. М. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Економіка. 2017. № 6. С. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_6_11 (дата звернення 22.04.2025).
16. Логвіновська С. Механізм справляння податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-152> (дата звернення 22.04.2025).
17. Лютий І. О., Іванюк В. Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ. № 1(196) 2018. С. 53–59.
18. Маніло А. О. Оподаткування заробітної плати у країнах ЄС. *Всеукраїнська науково-технічна конференція магістрантів та студентів ТДАТУ*. 2021. № 5. С 46-57.
19. Марчак Д., Маркуц Ю., Маршалок Т. Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? URL: <https://voxukraine.org/podatky-voyennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny/> (дата звернення 22.04.2025).

20. Мединська Т. В. Електронне оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип.: проф. Б. Б. Семак Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 181–183.*

21. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 18 «Дохід». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text (дата звернення 22.04.2025).

22. Могульська Т. О. Удосконалення процесу справляння податку на доходи фізичних осіб. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (30-31 березня 2020 р.).– Дніпро: НМетАУ. 2020. № 11. С. 421-430

23. Мунтян Б. В. Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Міжнародна наукова інтернет-конференція "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення.* 2022. № 8. С. 42-48.

24. Найденко О. Є. Вплив регулятивного потенціалу податку на доходи фізичних осіб на соціальний захист населення. *Економічні науки: науковий вісник Херсонського державного університету.* 2016. Випуск 16. № 2. С. 121–125.

25. Наumenко І. В., Шуневич А. В. Актуальні проблеми обліку, оподаткування та контролю доходів фізичних осіб: перспективи вдосконалення та оптимізації системи оподаткування. *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу : зб. праць учасників II Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 листоп. 2023 р.).* Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 295-297.

26. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 22.04.2025).

27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26

«Виплати працівникам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text> (дата звернення 22.04.2025).

28. Непочатенко О. О., Боровик П. М., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16 (дата звернення 22.04.2025).

29. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення 22.04.2025).

30. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення 22.04.2025).

31. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 22.04.2025).

32. Петрова Л. В. Податок з доходу фізичних осіб: сучасні реалії. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки : зб. наук. стат. за матеріалами VI Всеукр. наук.практ. конф. (16 – 17 квітня 2020р.)*, м. Дніпро, НМетаУ, 2020. С. 408–414.

33. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 22.04.2025).

34. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2120. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення 22.04.2025).

35. Про забезпечення здійснення розрахунків підприємств, установ, організацій в умовах воєнного стану: Розпорядження Кабінету міністрів України від 11 берез. 2022 р. № 212-р. URL: <https://cutt.ly/CA55vWt> (дата звернення 22.04.2025).

36. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення 22.04.2025).

37. Про оплату праці: Закон України від 24 берез. 1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.04.2025).

38. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 14 берез. 2022 року № 7160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 22.04.2025).

39. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення 22.04.2025).

40. Рядінська В. О., Дмитрик О. О. Трансформація змісту поняття «доходи фізичних осіб» в податковому законодавстві України. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 93-99.

41. Семенець І.В. Оподаткування доходів громадян в Україні: історія становлення та сьогодення. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 14. С. 296-302.

42. Славкова А. А., Коломієць Г. Б. Податкові реформи під час воєнного часу в Україні: аналіз соціальних та економічних наслідків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 11. С. 61-65.

43. Славкова А.А. Особистий прибутковий податок: світовий досвід адміністрування. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр.* К.: КНЕУ, 2013. Вип. 1 (21). С. 219-228.

44. Слепцова Н. В., Кочура Л. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.

45. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*. 2013. Т. 1. Вип. 1 (6). С. 264-268.

46. Тидір Н. І. Вплив оподаткування на споживання та добробут населення. *Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни*. 2020. № 12. С.

33-38

47. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Свириденко О. О. Ризики розробки та запровадження уніфікованої звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 227–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_6_36 (дата звернення 22.04.2025).

48. Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В. Уніфікована звітність з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску: застосування досвіду країн ЄС в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 14. С. 961–968.

49. Ткачик Ф. П. Європейські пріоритети оподаткування доходів фізичних осіб. *Світ фінансів. Актуальні питання теорії і практики фінансів*. 2020. Вип. 2(63). С. 77-87.

50. Тофанюк О. В., Зінчук А. С. Розробка методик прогнозування надходження від податку з доходів фізичних осіб до регіонального бюджету відносно сфери їх застосування. *Комунальне господарство міст. Сер.: Економічні науки*. 2018. Вип. 141. С. 27–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2018_141_8 (дата звернення 22.04.2025).

51. Тофанюк О. В., Новікова Н. Ю. Розробка підходів до визначення надходжень від податку з доходів фізичних осіб в бюджет Харківського регіону з урахуванням законодавчих змін. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2011. № 2. С. 87–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2011_2_10 (дата звернення 22.04.2025).

52. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Т. 1. № 8. С. 30–39.

53. Тулай О., Ямелинець А. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. № 1 (58). С. 76-86.

54. Худюк І. Оцінка податку на доходи фізичних осіб як фіскального показника (Assessing the Personal Income Tax as a Fiscal Indicator). *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 279-285.

55. Чернега В., Мовчан Д. Аналіз оподаткування доходів фізичних осіб в Україні на сучасному етапі. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13 (13). С. 48-56.

56. Чернелевський Л. М., Кобзар Я. В. Питання гармонізації державного фінансового і незалежного аудиторського контролю за розрахунками податку з доходів фізичних осіб. *Економічний вісник. Сер.: Фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип. 1. С. 219–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_30 (дата звернення 22.04.2025).

57. Чижова Т. В., Сисоєнко І. А. Сутність і значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні фінансових ресурсів регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 8(1). С. 178–180. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8\(1\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8(1)_44) (дата звернення 22.04.2025).

58. Чугунов І. Я. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання. *Фінанси України*. 2017. №4. С. 3-14

59. Швець Ю. О., Бахметова Я. Ю. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 771–775.

60. ДУ «ТМО МВС УКРАЇНИ ПО МІСТУ КИЄВУ ТА КИЇВСЬКІЙ ОБЛ.». YouControl. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/37027405/ (дата звернення 22.04.2025).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

25 квітня 2025 року

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

**ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ**

Збірник матеріалів

**X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

25 квітня 2025 року

УДК 657(082)
О-17

Редакційна колегія:

Бондар М.І. — д. е. н., професор, декан факультету обліку та податкового менеджменту КНЕУ імені Вадима Гетьмана;

Цятковська О.В. — д. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу КНЕУ імені Вадима Гетьмана;

Петрик О.А. — д. е. н., професор, завідувач кафедри аудиту КНЕУ імені Вадима Гетьмана;

Ловінська Л.Г. — д. е. н., професор, завідувач кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу КНЕУ імені Вадима Гетьмана;

Бірюк О.Г. — секретар, к. е. н., професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу КНЕУ імені Вадима Гетьмана.

*Рекомендовано до видання
Вченою радою Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана
Протокол № 9 від 24 квітня 2025 року*

Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку
О-17 [Електронний ресурс]: зб. матеріалів Х Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених; 25 квітня 2025 р. – К.: КНЕУ, 2025. – 375 с.
ISBN 978-966-926-539-5

У збірнику представлено тези доповідей учасників Х Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку», що відбулася 25 квітня 2025 року. Тематика конференції охоплює широке коло актуальних питань, серед яких — трансформація обліку в умовах сталого розвитку, інтеграція цифрових технологій, розвиток податкового менеджменту, аудиту та бізнес-аналізу, а також інформаційного забезпечення управлінських рішень. Особлива увага приділена теоретико-практичним аспектам удосконалення обліково-аналітичних інструментів у контексті реалій економічного сьогодення.

За точність викладу матеріалу та достовірність фактів, прізвищ, цитат відповідальними є автори тез.

УДК 657(082)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

ISBN 978-966-926-539-5

© КНЕУ, 2025

З М І С Т

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

<i>Driga A.</i>	Gender Equality Through the Lens of Accounting	11
<i>Scorohodov D.N.</i>	Burnout in accounting profession	13
<i>Ursu V.</i>	Non-financial reporting, key performance indicators and environmental taxes	15
<i>Ахтирський К.О.</i>	Класифікація дебіторської заборгованості як інструмент підвищення ефективності бухгалтерського обліку	18
<i>Бафталовська В.І.</i>	Облік готової продукції як перший крок до успіху підприємства	20
<i>Бессараб С.С.</i>	Діагностика класифікації доходів отриманих від управління бізнес-процесами	22
<i>Білоцерковська А.В.</i>	Особливості оцінки та обліку витрат за МСФЗ	23
<i>Бондар Д.А.</i>	Формування системи обліку та аудиту виробничих запасів й оцінка ефективності їх використання	25
<i>Боровець А.І.</i>	Інструменти підвищення інвестиційної привабливості МСП України	27
<i>Вовк А.С.</i>	Електронна звітність та використання штучного інтелекту як ключові елементи модернізації бухгалтерського обліку	30
<i>Волошенко Є.В.</i>	Проблеми побудови системи обліку інших необоротних матеріальних активів у період військових дій	32
<i>Галушка Б.В.</i>	Адаптація облікової системи України до сучасних викликів	34
<i>Гладков Д.А.</i>	Цифрові платформи як інструмент управління інвестиційною діяльністю: можливості та перспективи	37
<i>Горова М.В.</i>	Організація облікового процесу в управлінні доходами підприємства.	39
<i>Горошко В.В.</i>	Проблеми обліку доходів суб'єктів господарювання	41
<i>Демський В.І.</i>	Особливості обліку логістичної діяльності підприємства	43
<i>Діденко С.О.</i>	Актуальні проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та звітності в умовах сталого розвитку	45
<i>Жовнір В.Ю.</i>	Класифікація дебіторської заборгованості для потреб бухгалтерського обліку та управління	46
<i>Івасенко А.В.</i>	Роль ефективного обліку та аналізу активів у мінімізації податкових ризиків малого підприємства	49
<i>Іщенко В.В., Скорик В.І.</i>	Перспективи впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для малих та середніх підприємств України	51
<i>Козак М.Р.</i>	Роль корпоративної звітності в управлінні підприємством та її вплив на ділову репутацію компанії	53
<i>Круглий В.В.</i>	Переваги та ризики, пов'язані з впровадженням ІТ-технологій в облікову систему	55
<i>Кулик О.В.</i>	Оподаткування доходів фізичних осіб від отриманої спадщини під час військового стану	57
<i>Макаренко А.В.</i>	Роль облікової політики в оптимізації управлінських рішень щодо обліку запасів	58

Малюта Ю.В.	Облікова політика щодо основних засобів як механізм оптимізації управлінських рішень	61
Мамчур А.О.	Проблемні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками в період дії воєнного стану	63
Мельничук І.І.	Облік «зелених» інвестицій і витрат на декарбонізацію: як обліковувати нову реальність?	65
Менько В.О.	Франчайзинг в обліку розрахунків з постачальниками	68
Музиченко А.С.	Облік та аналіз нематеріальних активів на підприємстві	70
Назім А.Р.	Історичний аспект формування синтетичних і аналітичних рахунків	73
Новіков В.В.	Потреби інвесторів в обліково-аналітичній інформації в умовах сталого розвитку	75
Овчар Т.О.	Відсутність чітких методик обліку екологічних витрат	78
Олексюк І.В.	Роль бухгалтерського обліку на підприємстві: правовий аспект	80
Олійник А.В.	Правове регулювання обліку на підприємстві	82
Онищенко В.О.	Сутність фінансової звітності	84
Осіпчук В.С.	Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток звітності зі сталого розвитку в українських компаніях	86
Переволоцька В.С.	Розкриття інформації про основні засоби у звітності підприємства	88
Савчук Д.О.	Оцінка виробничих запасів в агровиробництві	90
Слинько Є.В.	Проблеми організації обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві	93
Слободянюк А.О.	Особливості документування та обліку оплати праці із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення	95
Степанчук О.С.	Нефінансова звітність: теоретичні та практичні аспекти	97
Терянік Д.О., Задорожняк В.А.	Удосконалення внутрішнього контролю в системі управління рухом палива в аграрних підприємствах	100
Тимошенко Ю.С.	Особливості закриття 23 рахунку в бухгалтерському обліку сільськогосподарських підприємств	102
Трощій О.О.	Сутність, значення та обліково-інформаційне забезпечення кредиторської заборгованості підприємства	104
Фатєєва П.О.	Використання міжнародних стандартів обліку в умовах глобалізації.	106
Хоменко Т.В.	Доходи фізичних осіб, їх облік, контроль та оподаткування	108
Челомбійсько І.О.	Фінансові результати підприємства як індикатор ефективності господарської діяльності	110
Чудик М.Р.	Методика обліку грошових коштів у касі та на рахунках в банку: типові помилки та способи їх уникнення	112
Чумак В.С.	Організація обліку діяльності та її аналіз на підприємствах - суб'єктах малого підприємництва	114
Шевченко А.А.	Облікова політика підприємства: теоретико-аналітичний та регуляторний аспект	116
Шобей Г.В.	Інтеграція комплаєнс-орієнтованого обліку витрат у систему менеджменту інтернет-торгівлі	118
Щербакова М.В.	Трансформація бухгалтерського обліку у світлі сталого розвитку: проблеми, виклики та перспективи	121

УДК 657.471.1:336.22:005.52

Хоменко Т.В.

*студентка ННІБО імені Анатолія ПОРУЧНИКА, 5 курсу,
спец. 071 «Облік і оподаткування»,*

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

Науковий керівник – Бондар М.І. – д. е. н.,

декан факультету обліку та податкового менеджменту

ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, ЇХ ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

В умовах сучасної економічної трансформації в Україні питання обліку, контролю та оподаткування доходів фізичних осіб стають важливими елементами податкової політики держави. Це зумовлено значущістю доходів не тільки для формування добробуту населення, але й як джерела надходжень до державного бюджету. Враховуючи зростаючу роль цифровізації економіки, необхідно удосконалити систему обліку доходів і забезпечити її прозорість, що є основою фіскальної дисципліни та соціальної справедливості.

Економічна сутність доходів фізичних осіб полягає в грошових або матеріальних надходженнях, отриманих від трудової діяльності, підприємництва, інвестицій чи інших джерел. Вони є основою для формування споживчих можливостей особи, рівня її соціальної мобільності та економічної активності. Класифікація доходів фізичних осіб здійснюється за різними критеріями: від активних (зарплата, премії) до пасивних (дохід від інвестицій, оренда).

У бухгалтерському обліку доходи фізичних осіб повинні бути правильно класифіковані і визнані, що забезпечує достовірність фінансової інформації. До доходів належать не лише заробітна плата, але й інші доходи, такі як дивіденди або доходи від оренди. Для цього використовуються первинні документи (накази, розрахункові відомості), реєстри обліку (особові рахунки працівників, журнали нарахувань) та податкова звітність. Все це необхідно для забезпечення прозорості та справедливого оподаткування [2].

Контроль доходів фізичних осіб та їх оподаткування є частиною фіскальної політики. В Україні системи контролю включають як внутрішній, так і зовнішній контроль, спрямований на запобігання ухиленню від сплати податків. Аналіз податкового навантаження допомагає оцінити ефективність податкової системи та визначити оптимальні підходи для її вдосконалення.

Особливу роль відіграє впровадження прогресивних ставок ПДФО та реформування податкової звітності. З метою наочного відображення тенденцій у надходженнях податку на доходи фізичних осіб до бюджету України доцільно проаналізувати динаміку цього показника за останні роки. Відповідна інформація представлена на рис. 1, який ілюструє зміну обсягів ПДФО у складі доходної частини державного бюджету у 2020–2024 роках [1].

Рисунок 1 – Динаміка податку на доходи фізичних осіб у складі доходної частини бюджету України за 2020-2024 рр., млн. грн

Джерело: [3]

Аналіз динаміки податку на доходи фізичних осіб у складі доходної частини бюджету України за 2020–2024 роки свідчить про стале зростання надходжень до зведеного бюджету, які збільшилися з 275,5 млрд грн у 2020 році до 496,3 млрд грн у 2024 році. Водночас надходження до державного бюджету демонстрували менш стабільну динаміку, зростаючи до 2023 року включно, після чого у 2024 році спостерігалось суттєве скорочення до 42,9 млрд грн порівняно з 148,4 млрд грн у 2023 році. Така тенденція свідчить про зростання ролі місцевих бюджетів у формуванні доходів від ПДФО та можливе перерозподілення фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи.

Досвід інших країн показує, що ефективність оподаткування залежить від прогресивних ставок та соціальних пільг для вразливих верств населення. В таких країнах, як Франція, Німеччина, США, застосовуються прогресивні шкали податків, що дозволяє враховувати індивідуальні обставини платників податків. Цей підхід сприяє соціальній справедливості та економічній рівновазі в державі.

Удосконалення системи обліку та оподаткування доходів фізичних осіб є необхідною умовою для забезпечення ефективності податкової системи в Україні. Важливим кроком є впровадження прогресивного оподаткування, удосконалення методів обліку та контролю, а також адаптація міжнародного досвіду для досягнення соціальної справедливості. Правильне облікове та податкове регулювання доходів фізичних осіб є основою для розвитку економіки та забезпечення стабільного наповнення бюджету.

Список використаних джерел

1. Божанова О. В., Петрова Л. В. Реформування податку з доходу фізичних осіб: сучасний стан та перспективи. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 65–74.
2. Головай Н., Томишин В. Оподаткування доходів фізичних осіб: від фіскальної функції до соціальної ефективності. *Дев'яті Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : зб. наук. праць (м. Тернопіль, 17 лист. 2023 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 45–47.
3. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/>.

Наукове видання

**ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ**

Збірник матеріалів

**X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

25 квітня 2025 року

Видано в авторській редакції

Підписано до друку 27.05.25. Формат 60×84/8
Друк. арк. 15,62. Зам. № 25-5922

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, проспект Берестейський, 54/1

Свідчення про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera@kneu.edu.ua